

UNIVERZITA KARLOVA
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

Přínosy komunitních zahrad
Příklad dobré praxe komunitní zahrady
DivyZná
DD Krásná Lípa

Lucie Zmatlíková

Vedoucí práce: Mgr. Eliška Hudcová, Ph.D.
Studijní program: B7508 Sociální práce
Studijní obor: Pastorační a sociální práce

2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem *Přínosy komunitních zahrad – Příklad dobré praxe komunitní zahrady DivyZná DD Krásná Lípa* napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů.

V Novém Boru dne 31. října 2022

Lucie Zmatlíková

Anotace

Bakalářská práce se zabývá tématem komunitních zahrad a jejich přesahem do oblasti sociální práce. Práce se zaměřuje na důvody vzniku komunitní zahrady *DivyZná* v dětském domově v Krásné Lípě, vůbec první komunitní zahrady při dětském domově v České republice. Práce kooperuje s odbornými teoriemi sociální práce, jako sociální ekologie, filozofií přirozeného světa a konceptem participace a empowermentu. Cílem je představit přínosy komunitních zahrad v oblastech sociální práce a poukázat, jak komunitní zahrada může napomoci k přirozenému navazování vztahů, inkluzi, vzdělávání, zplnomocnění a participaci.

Klíčová slova

komunitní zahrada, dětský domov, sociální práce, sociální ekologie, koncept přirozeného světa, empowerment, zplnomocnění, participace

Summary

This bachelor thesis deals with the topic of community gardens and their overlap into the field of the social work. The thesis focuses on the reasons for the creation of the community garden DivyZná in a foster home in Krásná Lípa, the first community garden in foster home in Czech Republic. This thesis draws on social work theories, such as social ecology, philosophy of the natural world and the concept of empowerment and participation. The aim is to present the benefits of community gardens in the field of social work and to show how a community garden can help naturally establish relationships, inclusion, education and empowerment and participation.

Keywords

community gardens, gardening, foster home, social work, social ecology, the natural world concept, empowerment and participation,

Poděkování

Velice děkuji mé vedoucí bakalářské práce Mgr. Elišce Hudcové, Ph.D za podnětné a cenné rady a veškerou pomoc s jejím vypracováním. Také chci poděkovat všem, kteří mě při psaní podporovali, zvláště pak mé rodině, která mi byla neodmyslitelnou posilou.

Obsah

Úvod	10
1 Význam komunitních zahrad	12
1.1 KZ a motivace pro jejich zakládání a přínosy od minulosti k současnosti.....	12
1.2 Komunitní zahrady v České republice	15
1.3 Definice pojmu komunitní zahrada	17
1.4 Přínosy komunitních zahrad a zahradničení	19
1.4.1 Přínosy KZ a jejich klasifikace	19
1.4.2 Přínosy zahradničení	21
2 Teoretická východiska sociální práce a komunitních zahrad	23
2.1 Ekologická teorie.....	23
2.2 Koncept přirozeného světa	26
2.3 Zplnomocnění – empowerment a participace	29
2.4 Shrnutí teoretické části	33
3 Příklad dobré praxe KZ <i>DivyZná</i> v dětském domově Krásná Lípa	35
3.1 Metodologie a použité metody.....	35
3.1.1 Výzkumné otázky a cíl práce	37
3.2 Dětský domov Krásná Lípa	37
3.3 Komunitní zahrada <i>DivyZná</i>	39
3.4 Analýza a interpretace získaných dat	46
3.4.1 Motivace a přínosy vzniku KZ	47
3.4.2 Vztah – hlavní přínos KZ <i>DivyZná</i>	50
3.4.3 Implikace konceptu přirozeného světa na příkladu KZ <i>DivyZná</i>	51
3.4.4 Implikace konceptu participace a empowermentu na příkladu KZ <i>DivyZná</i>	52
3.4.5 Implikace ekologické teorie na příkladu KZ	53
3.4.6 Shrnutí	53
ZÁVĚR	55
ZDROJE	57
Seznam obrázků	62

Seznam zkratek

ČÚZK – český úřad zeměměřický a katastrální

DD – dětský domov

CHKO – chráněná krajinná oblast

KC – komunitní centrum

KZ – komunitní zahrada

MMR – ministerstvo pro místní rozvoj

Úvod

„Všichni lidé žijí společně v jedné jediné zahradě.“

Autorem uvedeného citátu je francouzský krajinný architekt Gilles Clément, který jej dále doplňuje, „a nezáleží na tom, zda žijete ve městě, nebo na vesnici, pořád je to jedna a ta samá zahrada jménem Zeměkoule“ (Rasper, 2012). Zahrada naskýtá mnoho prostoru pro metafory, ale pokaždé je to místo, o které je třeba pečovat, minimálně ho dělat udržitelným. Citátem je v podstatě vyjádřen náš vztah ke světu a pohled do budoucnosti, komunitní zahrady pak vnímám jako drobný přínos k nadějnému pohledu vpřed.

Komunitní zahrady, které jsou ústředním tématem předkládané bakalářské práce v současné době v České republice nabývají na významu.¹ Tématu komunitních zahrad se již několik studentů věnovalo, a to z oblasti zahradnictví i sociální práce.² V pracích je popsán jejich přínos ve městech, jako možnost samozásobitelství, a především kvalitní prostor, kde se lidé sdružují ke společným aktivitám a spoluutvářejí vztahy.

Tato práce pojednává o komunitních zahradách se zaměřením na děti a mládež. Osobně vidím velký potenciál komunitních zahrad v jejich zakládání například u základních škol a mateřských škol, dětských domovů, nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež, ale i při domovech s pečovatelskou službou a azylových domech. Komunitní zahrada může totiž sloužit jako prostředek k vytváření morálního (edukačního) prostoru, k vytváření vztahu k přírodě, ke světu, k lidem, k sobě. Komunitní zahrady představují také mezigenerační most, zdroj solidarity, ale i prostor pro terapie a sdílení. V neposlední řadě může být komunitní zahrada místem, kde jsme my tím, kdo určuje jak prostor, ve kterém žijeme, bude vypadat a bude využit (Ralston, 2012). V podstatě aktivní vytváření komunitních zahrad může být i zplnomocňující aktivitou (empowering activity). Empowerment je chápán jako předávání moci do rukou osob, kteří za normálních okolností tuto moc nad vlastním životem, rozhodováním, ovlivňováním svého okolí nemají.

---

¹ Jejich zakládání je podporováno například Nadací Via v roce 2022 [online]. Dostupné z: <<https://www.nadacevia.cz/nabidka-programu/fond-kaufland/zahrady/>>.

² <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/1892> ;
<https://theses.cz/vyhledavani/?search=komunitn%C3%AD+zahrady>

Empowerment se v posledních letech objevuje jako ústřední téma sociální práce, a i školská zařízení by měla vést ke zplnomocňování svých svěřenců. Nabízí se myšlenka, že by každé zařízení pro děti mělo mít minimálně kousek zeleně, v nejlepším případě zahradu. Ve velkých městech velkorysá místa pro zahrady nezůstávají, i proto je nasnadě se ptát, jak a jestli jsou opravdu města budována pro (vzkvétající) život. A i když tato otázka není předmětem této práce, spíše se objeví v úvahách toho, komu byla dána možnost rozpoznat co komunitní zahrady, respektive příroda nabízí.

Práce se zabývá tématem komunitních zahrad, konkrétně pak případem komunitní zahrady *DivyZná* v dětském domově v Krásné Lípě. V první části práce se snažím popsat komunitní zahrady jako takové, jejich historii provázanou s jejich přínosy, definici pojmu a význam zahradničení. Druhá kapitola popisuje vybrané teorie sociální práce, převážně ve vztahu k dětem a jak tyto teorie korelují s komunitními zahradami. Přednostně vycházím z teorií sociální ekologie Urie Bronfenbrennera, konceptu přirozeného světa Jana Patočky a konceptu zplnomocnění a participace. Teoretická část dává náhled motivace vzniku komunitní zahrady u dětského domova. Praktická část uvádí příklad dobré praxe komunitní zahrady *DivyZná*, jsou zde popsány použité metody, výzkumné otázky a cíl práce. Praktická část dále obsahuje analýzu a interpretaci získaných dat.

Cílem práce je poukázat na příkladu vybrané komunitní zahrady *DivyZná*, jak může napomoci k přirozenému navazování vztahů, inkluzi, vzdělávání a participaci. Mou snahou je také vysvětlit tyto pojmy a nastínit teoretický základ pro uvažování o komunitních zahradách. Praktická část si klade za cíl popsat komunitní zahradu *DivyZná* v dětském domově v Krásné Lípě a zjistit konkrétní motivace k jejímu vzniku a z nich plynoucí (předpokládané) přínosy. Otázkou dále je, jak lze v kontextu KZ rozumět ekologické teorii, konceptu přirozeného světa a participaci a empowermentu

1 Význam komunitních zahrad

Vyslovením pojmů *sociální práce a komunitní zahrada* ve mně rezonují určitou podobnost. Sociální a komunitní jsou adjektiva, pod kterým si představím propojení lidí. Oxford languages dokonce vykládá adjektivum *social* jako „potřebu po společnosti, a tedy nejvhodněji uplatňovanou v komunitách“³. Práce a zahrada jsou zase podstatná jména, která ve mně evokují pevnou zem, či pevný základ, strukturu, zakořenění. Zakořenění je i zjevnou metaforou v některých teoriích, které budou popsány dále. Běžně pojem zakořenění používáme ve smyslu zapouštění kořenů, tedy nacházení domova. A z tohoto pevného bodu, domova, pak máme možnost růst a obrazně natahovat ruce ke světu, stejně jako vztahují malé děti ruce k dospělému člověku.

První kapitola se věnuje popisu komunitní zahrady jako takové, ale i přesto s přesahem do sociální práce. Již ve vývoji komunitních zahrad je spojitost se sociální prací znatelná. První kapitola dále pokračuje přiblížením definice pojmu komunitních zahrad a nakonec popisuje, jaké jsou přínosy komunitních zahrad a jaké přínosy (význam) má zahradničení pro půdu (zemi) a pro člověka. Druhá kapitola se pak zaměřuje na teorie sociální práce, které mohou být v komunitních zahradách využívány/uplatňovány. V obou částech je patrné, jak se prolínají a navazují na praktickou část.

1.1 Komunitní zahrady a motivace pro jejich zakládání a přínosy od minulosti k současnosti

Malé zahrádky podél kolejí, nebo zahrádkářské kolonie na okraji měst nejsou v Evropě ničím neobvyklým. V minulosti tato forma zahradničení zmírňovala venkovskou a městskou chudobu, kdežto dnes je charakterizována spíše svým městským rekreačním aspektem.

---

³ Anglický slovník Google poskytuje Oxford Languages. Dostupné z: <https://languages.oup.com/google-dictionary-en/>

Ve Spojených státech amerických vytvořil americký profesor geografie Thomass J. Bassett⁴ (1981) typologii forem skupinového zahradničení, které reagovaly na sociálně ekonomické problémy a potřeby své doby, jak ukazuje následující tabulka číslo 1. Schéma poukazuje na komunitní zahrady jako na vyrovnávací mechanismus, který pomohl podpořit kulturní systém během období sociálního a ekonomického stresu (Pudupová, 2008). Jinými slovy se komunitní zahrady objevují jako odpověď na potřebu společného trávení času a společného pěstování.

Přehled období zahradních projektů v dobách krize/nouze

Tabulka 1. (Pudupová, 2008; překlad autorka)

<u>Bramborové záhony (Potato Patches)</u>	<u>1894–1917</u>	<u>Panika roku 1893</u>
Školní zahrady	1900–1920	Formování charakteru dětí
Městské zahradní pozemky	1905–1920	Městské zkrášlování
Zahrady svobody (Liberty gardens)	1917–1920	1. Světová válka
Útěšné zahrady (Relief gardens)	1930–1939	Velká deprese
Vítězné zahrady	1941–1945	2. Světová válka
Komunitní zahrady	1970–současnost	Městská sociální hnutí

V souvislosti s komunitními zahradami je dobré vzpomenout i na školní zahrady a městské zahradní pozemky jako místa pro setkávání lidí. V tabulce 1. jsou tyto formy zahrad uvedené. Školní zahrady měly reagovat na formování dětí. Jak jeden ze zastánců školních zahrad řekl v roce 1910, „zahrada byla využívána jako prostředek k poukázání

⁴ Bassett, je také autorem několika publikací. Za zmínku stojí kniha „*The Atlas of World Hunger*“ z roku 2010.

na to, jak ochotné a dychtivé jsou děti pracovat a také je učit v jejich práci potřebným občanským ctnostem: péče o veřejný majetek, hospodárnost (úspornost), poctivost, uplatnění, koncentraci, autonomii, občanskou hrdost, spravedlnost, důstojnost práce a lásku k přírodě...“ (Pudupová, 2008: 1230). Zkrášlování městských zahradních pozemků mělo zase vést ke spokojenosti a prosperitě všech obyvatel. Zajímavostí je, že zkrášlování začínalo v první řadě u obytných domů, a tím se zrušily i ploty a brány, které byly nevzhledné a nepůsobily sourodě s přilehlými ulicemi (Bassett, 1981). I z tohoto hnutí pramení typický vzhled většiny neoplocených „předzahrádek“ amerických domů. Tady se nabízí i myšlenka, že tyto prostory dávají více pocitu propojení se sousedy a místními obyvateli, komunitou.

Dále v sedmdesátých a osmdesátých letech dvacátého století s počátkem sociálních hnutí ve městech zažily zahrady další obnovu a nastal zájem o novodobé komunitní zahrady, které pokračují do dnešních dnů. Zahrady byly považovány za zdroj zplnomocnění a místa pro budování sociálního kapitálu a komunitní organizace. Pudupová (2008) uvádí, že v současnosti lze pozorovat, jak jsou v USA komunitní zahrady užívány v oblastech sociální práce. KZ jsou užívány k zaměstnanosti a výcviku vězňů a také jako místo pro ohrožené děti z velkých měst k znovunavázání vztahu k přírodě. Zde je popsána primárně americká zkušenost, kterou následně vztahují na ČR.

1.1.1 Zahradní projekt v San Franciské věznici

Jako příklad bych chtěla uvést velmi úspěšný projekt Catherine Sneedové z devadesátých let, sama ho pojmenovala velice jednoduše „The Garden Project“ (Zahradní projekt). Vznikl na základě jejích pracovních zkušeností ve věznici na území San Franciska. Zde se setkala s vysokou mírou recidivy u mužů, kterým se ve věznici nedostávalo žádného tréninku, ale přesto se očekávalo, že z věznice vyjdou napravení. Sneedová se pustila do vytvoření zahradnického programu⁵, který vězňům nabídnul příležitost pro smysluplnou práci a skrze ni potenciál pro změnu. Program spočíval ve vytvoření zahrady (později až osm akrů-3,2ha),

---

⁵ Inspirací Sneedové byla kniha Johna Steinbecka – *Hrozny hněvu*. Hlavní myšlenku spatřovala v tom, že když se lidé spojí se zemí, mají naději.

na které vězni pěstovali ovoce a zeleninu, produkty zahrady byly dále darovány do lokálních programů pro chudé, lidem bez přístřeší a pro seniory. Sneedová popisuje nadšení vězňů z této práce, protože poprvé byli schopni dávat; dávat něco ze sebe. Vězni o sobě začali přemýšlet lépe, byli na sebe hrdí. Už o sobě nepřemýšleli jen jako o zlodějích, ale říkali o sobě, že jsou lepšími, že teď dokážou vypěstovat zelí, salát, brokolici a že jejich práce pomáhá jiným (Pudupová, 2008: 1234, srov. Grillo: 2018). Dále zde můžeme spatřovat, jak vězni díky práci na zahradě mohli zažívat pocit zplnomocnění. Dokázali, že i oni mají moc nad tím, co mohou dělat a že i oni mohli drobně ovlivnit dění kolem sebe. Celkově na tomto příkladu můžeme sledovat i myšlenku/axiom Bohumily Baštecké, „*pomáhání pomáhá – hlavně pomáhajícím*“ (Baštecká, in Čilek, 2012). Projekt Sneedové nezůstal jen ve věznici, ale rozrostl se do dalších zahradních projektů jako je „Earth Stewards“ (Stévardi země)⁶, podporující prevenci kriminality mládeže. Na těchto příkladech můžeme pozorovat, jak komunitní zahrady, či zahradní projekty mohou pomoci předcházet a řešit sociální problémy.

1.2 Komunitní zahrady v České republice

Komunitní zahrady jsou dnes známým celosvětovým fenoménem, což dokazuje i vývoj KZ v České republice. V současné době jsou v ČR komunitní zahrady známé především ve velkých městech⁷, zřizovány zejména z vlastní iniciativy místních lidí (komunity), hnány touhou po přírodě. Avšak v posledních letech nejsou výjimkou i v malých městech či obcích. Na portálu Mapko.cz je k naleznutí 141 zaregistrovaných komunitních zahrad v ČR.⁸

První komunitní zahrada v ČR vznikla v roce 2004 v Brně – Králově Poli. V roce 2010 vznikla Zahrádka Velvyslanectví USA v Praze, jež vychází z iniciativy „People’s Garden“.⁹ V roce 2012 pak vznikla komunitní zahrada Prazelenina (viz. obr. č. 1.),

---

⁶ <https://www.gardenproject.org/earthstewards>

⁷ Ovšem jejich popularita stoupá i v malých městech. Nově vzniklé KZ je možné nalézt i v odlehlejších lokalitách, jako například ve městě Varnsdorf na severu Čech.

⁸ <https://www.mapko.cz/places?lat=49.90878700086714&lng=15.144653320312514&zoom=8&fc=327>

⁹ Zahrada velvyslanectví. Tato iniciativa amerického ministerstva zemědělství podporuje od roku 2009 zakládání zahrádek místními komunitami a školami po celých Spojených státech.

jež existuje dodnes. Další pražskou komunitní zahradou je Vidimova (viz. obr. č. 2.), která je projektem neziskové organizace Kokoza¹⁰. Ta má velký podíl na zakládání komunitních zahrad a také publikuje řadu knih zabývajících se pěstováním ve městech.

Obrázky obou zahrad představují jak prostor pro zahradničení, tak prostor pro trávení volného času. Jsou zde vidět záhony, zázemí pro děti i maringotka, která slouží jako kavárna. Na internetových stránkách a sociálních sítích se můžeme dočíst, že obě zahrady pořádají i kulturní akce pro členy KZ a pro veřejnost. Zajímavá jsou i slova zakladatelů KZ Prazelenina a to z hlediska empowermentu, čemuž se práce věnuje níže v teoretické části:

„Nevěříte, že máte moc ovlivnit dění kolem nás? Odhodlejte se namísto pasivní kritiky velkého světa k aktivní účasti na dění kolem nás“.

Obrázek 1 Komunitní zahrada Prazelenina¹¹

¹⁰ Kokoza je zkratka slov kompostování, komunita a zahradničení. <https://kokoza.cz/>

¹¹ Dostupné z: <https://prazelenina.cz/pages/about/>

Obrázek 2 Komunitní zahrada Vidimova

1.3 Definice pojmu komunitní zahrada

Komunitní zahrady se během své historie vyvíjely a tím se jejich definice stala nejasnou. I ve výše uvedeném popisu historie byl zmíněn také jiný pojem pro komunitní zahrady - tedy „organizované zahradní projekty“. Je proto namístě pojem komunitní zahrady blíže definovat. Pudupová (2008) se pojmu komunitní zahrady věnuje a sama spatřuje již problém v termínu „komunita“. „Komunita“ v komunitní zahradě může totiž znamenat skupinu městských obyvatel sdílející sousedskou blízkost, ale žádnou další sounáležitost. V některých komunitních zahradách sousedská blízkost není ani podmínkou a účastníkům stačí bydlet někde ve městě. Naopak, „komunita“ v komunitní zahradě může být skupina lidí sdílející vědomě vybranou afinitu (např. náboženství). Nebo to může být také sdílená životní situace (studium na škole, vězení), což může a nemusí být volba zahradníka. Není vždy jasné, jestli jsou komunitní zahrady provozovány pro komunitu, komunitou, nebo, že se jen náhodou ocitly v určitých komunitách. Proto Pudupová (2008) přichází s novým konceptem a to „organizované zahradní projekty“. Koncept organizovaných zahradních projektů tak dává sice prostor komunitě, ale nepřikazuje či nepředpokládá její existenci. Pudupová se tím vyhýbá debatám nad definicemi termínu „komunita“.

Za „organizované zahradní projekty“ bychom mohli tedy považovat i některé již vzniklé školní zahrady v České republice, které můžou a nemusí dát prostor k posílení tamní „komunity“. Dosud jsem nenašla žádné informace o komunitní zahradě ve školách v České republice, což byl také jeden z důvodů ke vzniku této práce.

Významem komunity v komunitních zahradách se zabývá práce Matějkové (2019).¹² Uvádí, že i když je pojem nesnadné jednotně vymezit, existují skutečnosti, která mají všechna pojetí komunit společná, a to je zejména sdílená představa jejich členů o tom, že do komunity patří, vnímají stejnou kolektivní identitu a v jejich vztazích převládá vzájemná solidarita (Delanty, 2003: 3, in Matějková 2019). Komunitní zahrady mohou být brány jako společné prostory, které spojují lidi a inspirují k sdílené činnosti (Firth 2011). Navzdory měnícím se podmínkám pojem „komunitní zahrady“ zůstává trvalou frází používanou v akademické i neakademické literatuře zachycující vše od sousedské kultivace veřejných pozemků až po kolektivní zahradničení v areálu škol a věznic (Pudupová 2008). Tato práce bude též používat pojem komunitní zahrady.

Důležité jsou samozřejmě samotné zahrady, ty jsou totiž spojujícím prvkem, nad kterými se lidé scházejí, kde se setkávají a za jejímž účelem se sdružují. Z historického pohledu představuje zahrada především protiklad divočiny¹³. Dalo by se říct, že je zahrada kousek upravené přírody a nemusí mít zrovna pevné hranice (Rasper, 2014: 26). Zahrada může být i několik tyček v zemi u paneláku po nichž se pnou rajčata či růže. Zahrada je prostor pro pěstování, kultivování životního prostředí, relaxaci a mimo jiné prostor, kde si mohou hrát děti. V metodice *Zakládání komunitních zahrad*¹⁴ je popsána takto:

Komunitní zahrada je prostor, na kterém skupina lidí společně pěstuje, především ovoce a zeleninu. Komunitní zahradníci využívají buď individuální záhonky, či pěstují pospolu. Důležitou součástí komunitních zahrad je společenský život, který je často hlavní motivací se do komunitní zahrady zapojit (Pokorná, 2020: 7).

---

¹² MATĚJKOVÁ, Barbora. Význam komunity v komunitních zahradách [online]. Praha, 2019 [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/107721>. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Katedra studií občanské společnosti. Vedoucí práce Hudcová, Eliška.

¹³ Záleží pak na zahradníkovi, jak velký dá prostor divoké přírodě a jak moc zasáhne.

¹⁴https://portalzp.praha.eu/jnp/cz/ekologicka_vychova_ma21/environmentalni_vzdelavani_vychova_a_osveta/aktivity_mesta_krajska_koncepce_evvo/metodika_Zakladani_komunitnich_zahrad.html

1.4 Přínosy komunitních zahrad a zahradničení

Je zapotřebí uvést, že samotný pobyt v přírodě a přítomnost zeleně je pro lidi blahodárná a existuje několik studií, které to dokazují.¹⁵ Zahrady nám umožňují jak prostý pobyt a relaxaci v přírodě, tak navázání osobitého vztahu s přírodou, například skrze zahradničení. Isis Brooková (2010) říká, že zahradničení zlepšuje jak lidi, tak i zemi, půdu. Její teorie zde budou přiblíženy. S odkazem ke komunitním zahradám je třeba opět zmínit diplomovou práci Barbory Matějkové (2019). Ta uvedla motivace a benefity městského zahradničení do šesti oblastí, které zde budou též popsány.

1.4.1 Přínosy KZ a jejich klasifikace

Motivace a benefity, které komunitní zahrady přinášejí Matějková (2019) popsala do šesti oblastí.

Samozásobitelství – pěstování vlastní zeleniny a ovoce pro svou spotřebu je pro lidi finančně dostupnější; dalším přínosem je i vědomí, že pěstitel zná původ výpěstků.

Komunita – skrze sdružování si mohou lidé utvářet vztah k dané lokalitě, utvářejí bližší vztahy se sousedy; KZ má potenciál propojit lidi z okolí, některé zahrady propojují i znevýhodněné nebo hendikepované lidi s majoritou.

Vzdělávání a učení – samotným pěstováním ovoce a zeleniny se lidé již vzdělávají; KZ vybízí k environmentální a ekologické výuce a je také prostorem pro pořádání vzdělávacích aktivit (workshopy, jóga).

Relaxace a zdraví – pobyt v zeleni má pozitivní vliv na psychickou i fyzickou stránku člověka; péče o záhony a rostliny motivuje k fyzické aktivitě.

---

¹⁵ Brook (2010/12) ve své stati The Importance of Nature, Green Spaces, and Gardens in Human Well-Being uvádí hned několik studií, např. od Kuo, F. E. a Sullivan, W.

Péče o okolí – KZ zlepšuje kvalitu a atraktivitu konkrétního místa; možnost tvořit a udržovat své okolí, podněcuje sounáležitost a aktivní vstupování do záležitostí, které se týkají prostoru, ve kterém žijí; zahrady též mohou regulovat teplotu, hluk a lákají ptáky a hmyz.

Sociální změny a aktivismus – KZ má potenciál se stát nástrojem sociální změny a podnítit občanský aktivismus; např. umístěním společného kompostu se mění pohled lidí na bio odpad; KZ může být příkladem, jak šířit osvětu o ekologických a jiných tématech (Matějková, 2019: 11–15).

Zajímavé je uvést, že dle empirické části diplomové práce B. Matějkové, však není pro členy komunitních zahrad Prazelenina a Vidimova hlavní motivací a přínosem samozásobitelství, nýbrž jejich „*potenciál seznámit a propojit lidi při společném úsilí*“, tedy do určité míry lze sledovat prvky popisující komunitu. Zahradničení je členy vnímáno jako možnost příjemně trávit volný čas a jako další motivací uvedli respondenti trávení volného času s dětmi. V souvislosti s dětmi pak několik respondentů uvedlo možnost vzdělávání dětí v komunitních zahradách.

Klasifikace komunitních zahrad

Metodika Zakládání komunitních zahrad¹⁶ uvádí čtyři druhy komunitních zahrad, které se mohou vzájemně prolínat a doplňovat. Komunitní zahrady mohou být:

Léčebně-terapeutické – v tomto typu komunitní zahrady zahradničí i lidé se zdravotním postižením různého typu či lidé se znevýhodněním (např. Komunitní zahrada Botanicula)

Pěstební/produkční – hlavním cílem je produkce potravin a soběstačnost (např. Komunitní zahrada Kuchyňka)

Volnočasové – zahrada slouží především k trávení volného času společně se sousedy (např. Komunitní zahrada Prazelenina)

---

¹⁶https://portalzp.praha.eu/jnp/cz/ekologicka_vychova_ma21/environmentalni_vzdelavani_vychova_a_osveta/aktivity_mesta_krajska_koncepce_evvo/metodika_Zakladani_komunitnich_zahrad.html

Výchovně-nápravné – v zahradě se integrují lidé s trestní minulostí atp. (např. Komunitní zahrada Kotlaska), (Pokorná, 2020).

1.4.2 Přínosy zahradničení

Podobně jako člověk může čerpat a dostávat mnohé z přírody, stejně tak může být člověk recipročně prospěšný přírodě. Isis Brooková tvrdí, že zahradničení zlepšuje půdu i lidi. Ve zkvalitňování půdy člověkem Isis spatřuje jistý odstup, a to proto, že náš postoj k přírodě a jejím zdrojům může být svrchovaný a devastující, i přesto nalézá tři činnosti, jež objektivně zahradu zlepšují, pokud jsou tyto činnosti propojeny.

1) *Zajištění kvalitní půdy*

První činností je zahradníková role ve zlepšování úrodnosti půdy – kompostování. Jak uvádí Kokolia¹⁷ (2012: 243) ve svém příspěvku *...zkompostujete je všechny, bůh si je přebere*, kompostování zní až podezřele idylicky – odmítnutá strana světa se dá proměnit na něco žádoucího, veskrze kladného. Zbytky, jež mají nulovou nebo přímo zápornou hodnotu, můžeme transformovat pomocí obyčejné hromady v životadárný substrát. Kompostování zlepšuje strukturu půdy a umožňuje tak rostlinám podpořit zdravé kořeny, zlepšuje zadržování vody a zvyšuje počet mikroorganismů, které rozkládají vegetativní hmotu na rostlinné živiny. Brooková (2010) vnímá zahradníka jako strážce půdy. I Karel Čapek ve svém díle *Zahradníkův rok* popisuje, že zahradník se po své smrti nestane motýlem, nýbrž zahradním červem, těšícím se z výživné půdy.

2) *Pěstování rostlin*

Druhou činností, jež může zlepšovat zahradu je pěstování konkrétních rostlin. V tomto případě se jedná o činnost, bez které by některé rostliny nechány na pospas samy sobě nemusely prospívat. Také Farell (2017) ve své knize *Gardening for Mindfulness* (Zahradničením k pozornosti/všímavosti) poukazuje

---

¹⁷ Mimo jiné je Vladimír Kokolia držitelem titulu Miss Kompost ČR 2007.

na to, že založením zahrady dramaticky zvyšujeme rozmanitost flory a fauny v dané oblasti. Avšak s tím, že bereme v potaz, co se do daného prostředí hodí a co nikoliv. Zde je nutné se přizpůsobit tomu, co nám dané prostředí umožňuje. Což odkazuje k třetí činnosti.

3) *Vzájemná komunikace rostlin, uvažování o celku a vzájemná soudržnost*

Vzájemná soudržnost by neměla končit za branami zahrady. Elementy a rostliny v zahradě by měly být uzpůsobeny tak, aby se navzájem podporovaly, ale také aby podporovaly celkovou vzájemnou soudržnost ve světě.¹⁸ (Brooková, 2010: 13-25) Vzpomeňme na citát uvedený v úvodu práce, „*Všichni lidé žijí společně v jedné jediné zahradě*“, a i proto bychom měli uvažovat o zahradničení jako o celku.

Brooková druhé tvrzení, tedy „zahradničení zdokonaluje lidi“, zasazuje do oblasti etiky ctností. Poukazuje na trpělivost a pokoru. Zahradničení vidí i jako společenskou aktivitu, která mnohými způsoby rozvíjí společenské ctnosti. A to díky sdílení jak rostlin, znalostí, tak i místa pro ostatní. Další zahradnickou ctností vidí v poznávání reality, jež přichází prostřednictvím soustředěného zapojení do činnosti. Farell (2017) mluví o tomto soustředěném zapojení jako o činnosti, při které věnujeme pozornost tomu, co děláme a tím více rozpoznáváme realitu. Mnoho našich činností vykonáváme automaticky, což nám někdy brání v poznávání světa kolem sebe a zahradničení může být způsob, jak cvičit naši všímavost. Dalšími „ctnostmi“, o nichž Brooková hovoří, jsou péče o druhé a srdečnost (dobrosrdečnost), jež jsou skrze zahradničení učeny a posilovány. Srdečností Brooková myslí náš úžas nad přírodou. Například nad otvírajícími se poupaty a prvními krokusy, které naše srdce otvírají a tím nás dělají lepšími. Tuto zkušenost můžeme nazývat potěšením, nebo ji vyjádřit spíše jako milost, či laskavost (Brooková, 2012: 13-25).

---

¹⁸ Příkladem může být rozsáhlé užívání rašeliny, čímž dochází k mizení bažin s bohatou biodiverzitou.

2 Teoretická východiska sociální práce a komunitních zahrad

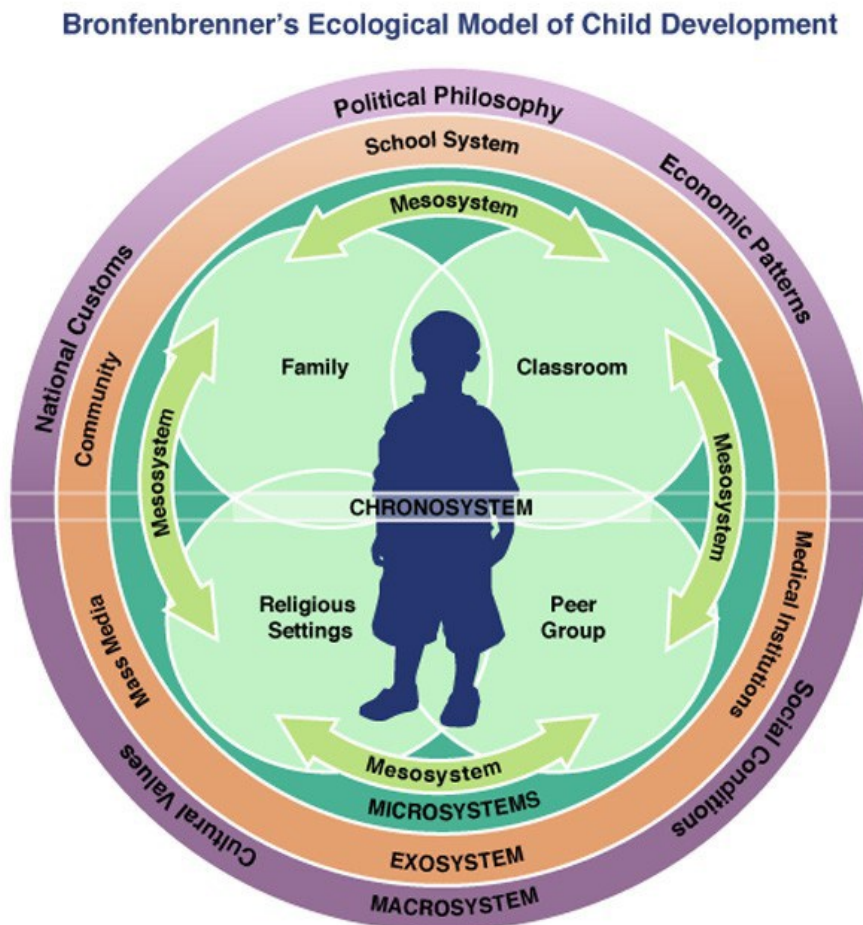
V úvodu bylo popsáno, že cílem práce je poukázat, jak komunitní zahrada může napomoci k přirozenému navazování vztahů, inkluzi, vzdělávání a zplnomocnění. To jsou termíny, které úzce souvisí se sociální prací. Sociální práce je dle slovníku, „*Společenskovědní disciplína i oblast praktické činnosti, jejichž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů (chudoby, zanedbávání výchovy dětí, diskriminace určitých skupin, delikvence mládeže, nezaměstnanost aj.). Sociální práce se opírá jednak o rámec společenské solidarity, jednak o ideál naplňování individuálního lidského potenciálu*“ (Matoušek, 2003: 213). Sociální práce čerpá část své teoretické výbavy z jiných vědních oblastí jako je psychologie, sociologie, filozofie, pedagogiky a dalších. Teoretické modely následně adaptuje a využívá k řešení problémů klientů (Matoušek, 2007: 193). I tato část bude čerpat z teorií vzešlých z jiných oborů adaptovaných na sociální problematiku. Z jakých teorií sociální práce vycházíme, abychom tedy mohli předpokládat její uplatnění na poli komunitních zahrad? I vědy o člověku dnes svůj předmět důsledněji zasazují do jeho (vztahového) prostředí (Baštecká, 2012).

2.1 Ekologická teorie

Ekologická teorie sociální práce vidí člověka jako součást prostředí. Staví na modelu ekologie, což znamená, že existence jednotlivce je ovlivňována jeho okolím a naopak. Princip ekologické teorie sociální práce se odráží na sledování souvztažnosti na jednotlivých úrovních. (Fabián, 2021:104–106) Fabián doplňuje, že **pomáhat jedinci můžeme ovlivňováním jeho okolí (případně jej „usadit“ v jiném sociálním prostředí) nebo můžeme formovat sociální skupinu přes změny jednotlivců**. Stejně podobně, jak bylo představeno na „Garden Project“ v San Franciscu.

S tím související ekologický model vývoje, tedy teorie psychologa Urie Bronfenbrennera, předpokládá pět do sebe zapojených systémů, jež jsou v neustálé interakci. Je to mikrosystém, mezosystém, exosystém, makrosystém a chronosystém, viz. obrázek č. 3. (Fabián, 2021: 104-105, srov. Matoušek, 2007: 249).

Obrázek 3 Ekologický model dětského vývoje (Pazlarová, 2017)

Mikrosystém – je bezprostřední okruh člověka; nejčastěji rodina. Je to vzorec aktivit, rolí a interpersonálních vztahů, které v určitém prostředí vyvíjející se osoba/dítě zakouší. Mikrosystémem může být tedy školní třída, ale i sportovní a zájmové skupiny.

Mikrosystémy se mění a v průběhu dospívání narůstá i jejich množství a význam. Zdravé mikrosystémy jsou založené na reciprocitě, nemocné na asymetrii a manipulaci.

Mezosystém – zahrnuje vzájemné vztahy mezi dvěma či více prostředími, v nichž se osoba, která se vyvíjí, aktivně participuje.

Exosystém – odkazuje k jednomu nebo více prostředím; zde se člověk neúčastní přímo, ale události, které se v těchto prostředích odehrávají, ovlivňují to (nebo jsou ovlivňovány tím), co se odehrává v prostředí, jež zahrnuje danou vyvíjející se osobu. Příkladem může být sociální politika vůči rodině. Nebo také nadace, jež podporují vznik komunitních zahrad.¹⁹ Možnost aktivně vstoupit do exosystému se také zvyšuje s věkem, jako například možnost členství ve spolku apod.

Makrosystém – vzniká jako propojení jednotlivých exosystémů. Je to komplex ideologií, přesvědčení a názorů jednotlivých dílčích kultur, etnických skupin apod. Patří sem masmédiá, tradice a neinstitutizované normy, na druhé straně je zde oficiální politika a vládní reprezentace. Například státem podporovaná udržitelnost zdrojů a ochrana životního prostředí bude mít vliv i na zakládání komunitních zahrad.

Chronosystém – probíhá přes všechny systémy. Souvisí se změnami všech systémů a člověka v průběhu času. (Matoušek, 2007: 249-250, srov. Macek, 2003:25-27, Blatný, 2016: 52)

Obrázek číslo 2. názorně ukazuje Bronfenbrennerův ekologický model dětského vývoje. Při práci s dětmi je dobré mít tento model na paměti. Ale to lze právě i při zahrnutí komunitních zahrad, jak je znázorněno v praktické části. Na úrovni mikrosystému může KZ vytvářet vztahy založené na reciprocitě. Následně komunitní zahrada ve škole může podpořit vztahy na úrovni mezosystému, tudíž může podpořit komunikaci mezi rodinou studenta a školou. Na úrovni makrosystému pak může naopak iniciativa zakládání komunitních zahrad měnit hodnoty a postoje společnosti vůči životnímu prostředí apod.

S použitím ekologických modelů se lze setkat při řešení řady praktických problémů a projektů. V knize *Silná sousedství, silné rodiny – náměty pro posílení rodin*

---

¹⁹ Již zmíněno v úvodu. Zakládání KZ je podporováno například Nadací Via v roce 2022 [online]. Dostupné z: < <https://www.nadacevia.cz/nabidka-programu/fond-kaufland/zahrady/>>.

prostřednictvím sousedských vztahů od Arlene B. Andrewsové a kol. (1996) je dán důraz na systémy bezprostředních sociálních opor, v nichž právě sousedství představuje důležitý prvek. V zahraničí se zdůrazňuje a podporuje dobré sousedství jako jedna z opor obyvatelnosti. (Matoušek, 2007:250, Baštecká, 2012:266) Komunitní zahrady jsou bezesporu prvkem, který dokáže podporovat dobré sousedství a péči o (vztahové) prostředí.

2.2 Koncept přirozeného světa

Vztah a prostředí jsou výraznými pojmy vyskytujícími se na poli sociální práce. Oldřich Matoušek (2010) první kapitolu publikace *Sociální práce v praxi* začíná nadpisem *Klientův přirozený svět jako východisko sociální práce*. Vidět vzájemnou propojenost, nerozlučnost člověka a jeho prostředí, jeho světa, navazuje na filozofický koncept přirozeného světa. Jde o pochopení toho, jak je konstituován náš lidský, *přirozený svět*. V sociální práci, a nejen v ní, je možné využít tento koncept k empirickému popsání „klientova světa“. Svět je zde myšlen jako univerzum všeho, k čemu se člověk vztahuje, vztahuje se i sám k sobě. Osvětlený svět člověk sdílí s jinými lidmi. Koncept „přirozeného světa“ pramení od českého myslitele Jana Patočky, který téma rozvinul. Patočka rozlišuje tři základní, celkové pohyby, v nichž se uskutečňují tři základní možnosti lidského života – *pohyb zakotvení* (dimenze minulosti), *pohyb sebezprodloužení* (dimenze přítomnosti) a *pohyb průlomu* (živel budoucnosti), (Matoušek, 2007: 251-255, Matoušek, 2010: 17-20). Jelikož se práce zaměřuje na využití KZ u dětského domova, považuji zde za důležité vyzdvihnout pohyb zakořenění, kde si dítě buduje celkový vztah ke světu.

Pohyb zakořenění

V pohybu zakotvení neboli zakořenění se dítě vztahuje k tomu, co je již zde; to co je ve světě hotovo a pro něho připraveno. Je to sféra intimních vazeb. Nově zrozený člověk, dítě, vyzařuje svou odkázanost a v této odkázanosti je přijat světem, jímž jsou rodiče nebo ti, kdo se o dítě starají. Dítě je přijato ve své odkázanosti druhým a skrze tento kontakt se vytváří

lidský svět. Lidský kontakt, **kontakt s druhými je nejdůležitější komponentou přirozeného světa**, bez toho by byl lidský život nemožný. Místem, kde se odehrává první pohyb – zapouštění kořenů, uspokojování vitálních potřeb, je *domov*. Zde dítě nabývá pocitu bezpečí, vytváří svou schopnost čelit těžkostem a schopnost vzájemné lásky; buduje předpoklady svého celkového vztahu ke světu. První pohyb se vztahuje k naší tělesnosti a k původní minulosti. Ve všem, co děláme, v myšlení, cítění i jednání, se zpětnovazebně angažuje naše tělo. V tomto životním období také pociťujeme jednu základní potřebu být přijímám, být akceptován, nechat se podpořit ve svém bytí. Naše touhy i potřeby mají údajně společného jmenovatele: potřebujeme někam patřit, potřebujeme, aby nás někdo potřeboval nebo uznával, přijímal, bral. Společenství je pro člověka jednotkou přežití – dříve doslova, nyní alespoň symbolicky na úrovni jistoty, sebeúcty a sebedůvěry. (Matoušek, 2007: 251-255, Matoušek, 2010: 17-20, Patočka, 2009: 358, Baštecká, 2012: 261–264)

Pohyb reprodukce

Pohyb sebezprodloužení je sférou obstarávání a starání, **váha uspokojení člověka závisí na něm samotném, nikoli na někom druhém**. Člověk je veden základními potřebami, které si musí sám obstarat a může k tomu využít ostatních. Toto ustavičné obstarávání se primárně děje prací a práce nám pomáhá náš život organizovat. Jak popisuje Baštecká, lidská podstata je činná, placená práce (i dobrovolnická činnost) přináší peníze, strukturu času a prostředí, činnost, která má obvykle smysl a dobrým směrem odčerpává energii, změnu a příležitost k rozvoji, společenské a přátelské kontakty a vazby, osobní a společenskou hodnotu, možnost dělat to, co člověka baví. Dimenzí pohybu reprodukce, sebezprodloužení, je přítomnost, v níž se setkáváme s věcmi a lidmi. (Matoušek, 2007: 251-255, Matoušek, 2010: 17-20, Bucharová, 2012: 27, Baštecká, 2012: 261–264)

Pohyb průlomu

Matoušek dále uvádí, že lidsky nejvýznamnější pohyb, pohyb vlastní existence, navazuje na oba předchozí – **je rozvrhem možností**. Je to pohyb průlomu tedy vlastního sebezprodloužení,

pohyb vztahování se k univerzu jako celku, postavení se čelem k vlastní konečnosti. V tomto pohybu, jehož podstatným živlem je budoucnost, se **člověk vztahuje k celku světa**. (Matoušek, 2007: 251-255, Matoušek, 2010: 17-20) V předešlých pohybech žijeme vlastně ve zmatku. Tady nám není přítomné podstatné, setkáváme se pouze s cizím bytím a teprve ve třetím pohybu nejde o setkávání s cizími jsoucnými, nýbrž s naším vlastním, s naší vlastní podstatou a možnostmi. Sami sebe spatřujeme ve své souvislosti a závislosti, ve své úloze na tomto světě, a proto je pro nás snadnější přijmout svoji bytost jako konečnou. Setkáváme se se světem, který tu dávno jest – s naším přirozeným světem. (Bucharová, 2012: 29)

Matoušek (2007) říká, že zamyslením se nad propojením konceptů sociální ekologie a konceptů vzniklých na poli fenomenologické tradice, tedy i Patočkův koncept, může být dobrým vodítkem pro porozumění konkrétních klientů a jejich světů, s nimiž sociální pracovník přichází do kontaktu. Baštecká (2012) v knize *Tři svíce za budoucnost* v článku *Odolnost* uvádí, že člověk není zničen, když se něco v dětství nezdaří, a není ztracen, nezdaří-li se něco v dospělosti. Podle mého mínění příspěvek *Odolnost* též koreluje s Patočkovým konceptem „přirozeného světa“. Baštecká říká, že hodnoty každý z nás projevuje ve vztahu k sobě, druhým, světu. Navíc v těchto vztazích prozkoumává zásady odolnosti a jak může člověk podpořit vlastní odolnost. Také, že každý nemusí mít kamarády; stačí být opřený o síť vztahů kolem. Což znamená vztahy pěstovat. Podpořit odolnost je též významným vodítkem v sociální práci. Sociální práce má podpořit člověka, tak aby si mohl pomoci sám – vést ke zplnomocnění. Psycholog Bandura říká: *Přesvědčení, že věci (úkoly, překážky) dokážu zvládnout – ať sám nebo s pomocí druhých – pravděpodobně tvoří jádro člověkovy odvahy k životu* (Baštecká, 2012: 265) Tyto poznatky budou navazovat na další podkapitolu zplnomocnění a participace.

2.3 Zplnomocnění – empowerment a participace

Koncept zplnomocnění a participace vychází z úcty k druhému a uznání, že všichni lidé mají stejná práva. Akademický slovník pojem participace definuje jako *účast, účastenství* či *podíl*. Dále můžeme chápat participaci jako synonymum prosté *účasti, přítomnosti* na něčem anebo vnímat podstatu participace ve sdílení moci a jako formu *zmocnění*, což umožňuje reálné podílení se na rozhodování (Nosál, Čechová, 2014: 40). Pro empowerment neboli zplnomocnění existuje více definic, ale všechny se shodují na tom, že se jedná o **posilování schopností mít kontrolu nad vlastním životem** (Červenková, 2017: 13). Jiný překlad zase uvádí, že empowerment je zapojení a posílení. Výchozím bodem je víceméně ověřený předpoklad, že aktivní účast lidí při řešení jejich problémů v nich vytváří silné emoční vazby a respekt k výsledkům práce, silnější zájem na dodržování domluvených pravidel a dosažených cílů. V praxi sociální práce převážně nalézáme přístupy zplnomocnění a participace simultánně zastoupené (Šťastná, 2019, srov. Adamčíková a kol., 2005). A je to logické, jestliže má člověk být zplnomocněn, tak se také musí nejdříve účastnit a pokud existují překážky zabraňující účasti, musí být odstraněny. Respektive prostředí by mělo umožňovat plnou a svobodnou účast, participaci. Zplnomocnění a participace jdou ruku v ruce a prolínají se.

Participace je jeden z nových přístupů, které zdůrazňují postavení dítěte jako subjektu, který se může a má právo účastnit a podílet na rozhodování o vlastním životě. Jak uvádí Igor Nosál v publikaci *Participace a nové přístupy k práci s ohroženými dětmi a rodinami – Studie inspirované zkušenostmi ze Švýcarska* (2014:15), participace znamená podílet se na něčem, účastnit se něčeho spolu s ostatními. **Základem participace je dialog, diskuse, vzájemné naslouchání a ovlivňování.** Úrovně participace jsou uvedeny v tabulce číslo 2. Ty jsou podle mne zajímavým přehledem k odlišení skutečné participace od falešné.

Tabulka číslo 2. Úrovně participace dle Harta (Nosál, Čechová, 2014: 48-49)

	<i>Úroveň participace</i>	<i>Charakteristika</i>
Falešná participace	Manipulace	Situace, kdy jsou děti zapojovány jen jako ilustrace postoje, názoru dospělých.
	Předstírání	Situace, kdy dospělí popírají svoji účast v určitém projektu a předstírají, že byl kompletně řešen dětmi či mládeží (ačkoliv nebyl).
	Ozdoba	Situace, kde jsou děti využity pro zdůvodnění určité aktivity, ale sami důvodu nerozumí a do projektu nejsou zapojeny.
	Dekorace	Zapojení dětí je formální, děti se mohou například účastnit porad, důležitých mítinků, ale nejsou utvořeny podmínky pro jejich smysluplnou participaci.
Skutečná-participace	Informování	Dětem jsou poskytovány informace, dospělí mají plnou kontrolu nad plánováním a prováděním projektu. Děti tak zůstávají jen příjemci služeb.
	Konzultace	Děti se mohou k plánům i jejich implementaci vyjadřovat. Dospělí však nad projektem nadále vykonávají kontrolu, ale názory dětí jsou brány v potaz.
	Reprezentace	Děti se v této formě participace podílejí na přípravě i řízení projektu. Častou jsou zástupci dětí vybrání do řídicího týmu. Děti však v těchto formách zapojení spíše prezentují své

		osobní názory, nereprezentují pohledy dalších dětí.
	Partnerství	Partnerství znamená, že mladí lidé spolu s dospělými spolupracují na všech aspektech společného projektu. V rámci partnerství dochází ke skutečnému sdílení moci.
	Sebeřízení	V rámci sebeřízení jsou projekty plánovány a řízeny mladými lidmi a dětmi. Sami se rozhodují, zda a za jakých okolností do projektu zapojí dospělé osoby.

Důležité je uvést, že participaci a spolupracující vztah nejde nařídít nebo zavádět rozhodnutím od stolu. Annegeret Wiggerová²⁰ říká, že sebeurčení ani participace nejde nařídít shora:

„Sebeurčení a participace vznikají, když děti a mladiství zažijí smysl těchto procesů a pocítí, že se vyplácí angažovat se pro sebe a pro ostatní. Pro tyto zkušenosti potřebují děti a mladiství konkrétní prostor, ve kterém můžou zažít, jak tyhle procesy participace vypadají a jak pozitivně nebo negativně ovlivnily jejich životy. Každodenně pak děti a mladiství dobývají prostory takových zkušeností a naráží často na nepřekonatelné hranice. Takže konečně o tom, jaké šance dostanou děti a mladiství, aby se zúčastnili utváření světa, ve kterém žijí, rozhoduje svět dospělých a jeho vládnoucí instituce, jako rodina, škola, nabídka volnočasových aktivit na konkrétním místě bydliště. V tomhle jsou dospělí klíčovými osobami, pravými strážci brány, správci moci k stanovení hranic, a tak i mají velký vliv na to, které tematické prostory budou otevřeny k sebeurčení a participaci a které naopak zůstanou zavřené. Proto se může participace vyvíjet jako souhra procesů shora dolů a zdola nahoru. „(Wiggerová, 2012:72-73 in Nosál, Čechová, 2014: 16)

²⁰ Švýcarská specialistka na participaci dětí.

Ve vztahu k dětem lze také chápat participaci jako nástroj výchovy demokratického občana, tedy člověka, který je připraven na maximální spoluúčast v rozhodnutích, která se ho týkají. Participaci je třeba zakoušet již od dětství, a to ve všech socializačních systémech. V primárních, jako je rodina, i sekundárních, jako je mateřská škola, všechny stupně škol, školská zařízení a zařízení náhradní péče. Je důležité, aby také v sociálních službách vstupovaly děti do participačních procesů. **Participativní zkušenost je pro děti prostředkem posílení a zmocnění.** Participační diskurs přináší významné zaměření na demokratické hodnoty, které staví do centra zájmu interakci člověka s jeho sociálním prostředím. Takový předmět zájmu je dokonale ve shodě s klíčovými hodnotami a optikou sociální práce (Nosál, Čechová, 2014:40-43). Je zapotřebí však zmínit, že v kontextu participace dětí a mládeže je třeba brát v úvahu faktory, jež se k dětství a mladému věku vztahují. Jsou jimi například rozdílné chápání času dospělými a dětmi nebo kontinuita a rychlost vývoje, tedy že u dětí dochází k průběžným změnám jejich zájmů a schopností²¹. Důvodů k participativní praxi je mnoho²². A to od argumentů, že je to právní povinnost (Úmluva o právech dítěte, čl. 12) až po myšlenku, že participace souvisí s transcendencí našeho bytí. **Člověk se stává člověkem právě tím, že participuje na Boží důstojnosti, na svém životním prostředí, životě společnosti, v kontextu kultury** (Nosál, Čechová, 2014: 42).

2.3.1 Příklad participace v dětském domově Riedererholz

Jako příklad, kde se participace stala součástí organizace, bych chtěla uvést dětský domov Riedererholz v St. Gallen ve Švýcarsku. Nosál a Čechová uvádějí, že důležitým aspektem zde bylo zvnitřnění konceptu participace na všech úrovních. Když v domově přemýšleli, jak umožnit participaci dětem, dospěli k tomu, že musí nejdříve změnit sami sebe. Opravdová participace dětí si vyžádala změnu celé organizace a vztahů v týmu pracovníků. Proměna organizace znamenala přibližně dva roky intenzivní činnosti. Obsahovala zejména

---

²¹ Další uvádí McNeishová a Newman (2002) in Nosál, Čechová, 2014: 41)

²² Šířeji je téma popsáno již v zmíněné publikaci *Participace a nové přístupy k práci s ohroženými dětmi a rodinami – Studie inspirované zkušenostmi ze Švýcarska, 2014.*

vypracování odborného konceptu sociálně pedagogické činnosti s dětmi, evaluaci organizačních struktur a procesů a jejich upravení v souladu s filozofií participace. To vše se dělo v diskusích mezi pracovníky a dětmi a tím pádem byla ovlivněna kultura pracoviště dynamicky již v průběhu samotného procesu. Filozofie participace se promítla i do architektury domova. V dětském domově byl postupně odstraněny zbytečné bariéry tak, aby prostor nevytvářel nepřiměřenou prostorovou exkluzi. Například kancelář ředitele se stala všemi viditelným, otevřeným a přístupným místem. Dle ředitele domova je pro děti důležité, že sem mohou vidět a kdykoliv přijít a popovídat si. Lidé, kteří zde pracují s dětmi, věří, že každý člověk je jedinečný, ovlivněný svým sociálním okolím, a musí čelit realitám svého systému sociálních vztahů. Pedagogika je snahou podporovat a napomáhat osobním a ke skupinám se vztahujícím procesům, vydařeným vztahům a interakcím. Dále se v dětském domově Riedererholz opírají o tzv. „pedagogickou přítomnost“²³. Důležitý je aspekt změny mocenských vztahů mezi dospělými a dětmi: Přítomnost spočívá na principu kooperace mezi partnery, kteří neprožívají situace nerovně rozdělené moci, ale naopak můžou vstupovat do jednání na základě zrovnoprávnění hlasů (Nosál, Čechová, 2014: 40-43).

2.4 Shrnutí teoretické části

Teoretická část se zaměřila na komunitní zahrady s přesahem do sociální práce. Komunitní zahrady se během času vyvíjely a v každé etapě převládaly různé benefity. V dobách světových válek představovaly KZ převážně zdroj přežití, obživy. V dnešní době se vyznačují svým charakterem sdružovat lidi. Prostředí je pro člověka určující, a tak velice záleží na tom, jakou podpůrnou sítí vztahů, služeb či politikou je obklopen. Proto byla v teoretické části uvedena teorie psychologa Urie Bronfenbrenera. Například jestliže má dítě (i člověk) omezené vztahy v mikroprostředí, může skrze komunitní zahradu zakoušet a navázat nové zdravé vztahy, a i naopak lze sledovat, jak lidé skrze KZ mohou drobně

---

²³ Omer Haim a Arist von Schlippe popisují podmínky a podstatu pedagogické přítomnosti v knize *Autorita bez násilí*.

příspěvek ke změně na úrovni makrosystému, např. k větší ochraně životního prostředí a propagaci udržitelnosti zdrojů apod. Pozorovat vzájemnou propojenost člověka a jeho prostředí navazuje na filozofický koncept přirozeného světa od Jana Patočky. Důležitým bodem je zde pohyb zakotvení neboli zakořenění, kdy je dítě přijato ve své odkázanosti druhým a skrze tento kontakt se utváří lidský svět. Kontakt s druhými je nejzásadnější součástí přirozeného světa. V této životní etapě pocítujeme jednu primární potřebu, být přijímán. Skrze vztahy nebo společenství v KZ máme možnost tuto potřebu zakoušet. Vzpomeneme-li na benefity KZ, tak jeden z hlavních, jež KZ přináší je setkávání s lidmi. Pro sociálního pracovníka může být koncept sociální ekologie a koncept přirozeného světa dobrým vodítkem k porozumění konkrétních klientů a jejich světů. Pokud vezmeme v potaz, že zdravé mikrosystémy, tedy nejbližší vztahy, jsou založené na reciprocitě (vzájemnosti) a nemocné na asymetrii a manipulaci, tak je třeba tuto reciprocitu/vzájemnost podporovat. To navazuje na další koncept zplnomocnění a participace. Participace znamená podílet se na něčem, účastnit se něčeho spolu s ostatními a základem je dialog, diskuse, vzájemné naslouchání a ovlivňování. Opak skutečné participace je manipulace. Participace je v teoretické části uvedena také proto, že zdůrazňuje postavení dítěte jako subjektu, jež má právo se účastnit a podílet na rozhodování o vlastním životě. Tyto tři teorie jsou zde uvedeny k dokreslení praktické části, jsou to teorie, které dokreslují motivace vzniku komunitní zahrady u dětského domova. V praktické části tyto teorie budou posouzeny, jak korelují s příkladem komunitní zahrady *DivyZná*.

3 Příklad dobré praxe komunitní zahrady *DivyZná* v dětském domově Krásná Lípa

Praktická část využívá prvky kvalitativního výzkumu, je založena na případové studii KZ *DivyZná* v dětském domově Krásná Lípa. Praktická část se nejprve zaměřuje na metodologii a použité metody, jsou zde vytyčeny výzkumné otázky. Následně je popsán domov samotný a komunitní zahrada. Popis domova a zahrady je podkladem k zodpovězení níže uvedených otázek, na něž lze odpovědět na základě analýzy a interpretace získaných dat. Je zapotřebí také zmínit, že praktická část je limitována časem, v kterém mohl sběr dat probíhat, a tudíž se jedná pouze o drobnou studii, jež je střípkem k porozumění fenoménu KZ.

3.1 Metodologie a použité metody

Vzhledem k tomu že komunitní zahrada *DivyZná* je (prozatím) jedinou komunitní zahradou založenou při dětském domově v ČR, zajímalo mě tedy, co vedlo k jejímu vzniku (proč vznikla), jaký je hlavní přínos pro DD a jestli zde můžeme spatřovat prvky participace a empowermentu. A jak lze pracovat s dalšími uvedenými teoretickými koncepty. K zodpovězení jsem využila kvalitativní strategie výzkumu, konkrétně pak design případové studie. Je nutno zmínit, že uvedený příklad je jen sondou do dané problematiky. Více o metodách sběru dat a limitech „výzkumu“ bude rozepsáno níže. Novotná H. v publikaci *Metody výzkumu ve společenských vědách* (2019: 259-286) popisuje podstatu kvalitativní strategie výzkumu jako snahu porozumět jednání aktérů i sociálním strukturám, v nichž se toto jednání děje. Zkoumá, co lidé dělají, jak o tom mluví, jak tomu rozumějí, jak to prožívají. Jak jsou významy i praxe ovlivňovány prostředím, lidským (sociálním) i ne-lidským (příroda živá i neživá, lidské výtvořiny), a naopak, jak toto prostředí ovlivňují, vytvářejí. Zjednodušeně řečeno prostřednictvím kvalitativního výzkumu zjišťujeme CO/KDO/JAK/KDE/KDY a z řady těchto jednotlivých zjištění vyvozujeme, tj. porozumění, PROČ tomu tak je. Novotná dále uvádí, že teorie je v kvalitativním výzkumu východiskem,

průvodcem a interpretačním rámcem. Teorie nám poskytuje konceptuální a pojmový aparát pro uchopení tématu našeho výzkumu i pro analýzu a interpretaci, tedy formulaci závěrů (Novotná, a kol., 2019: 286). I proto se práce nejprve zabývala teoriemi, jako konceptem sociální ekologie, konceptem přirozeného světa a konceptem participace a empowermentu.

Příklad dobré praxe KZ *DivyZná* v dětském domově v Krásné Lípě uplatňuje metody případové studie, jež využívá řadu zdrojů. Podle Novotné se případová studie zaměřuje na zkoumání takových fenoménů, které je důležité zkoumat v jejich reálném kontextu (prostoru, čase) s využitím více zdrojů dat. Případová studie se může zaměřit jak na popis, tak zodpovězení otázek JAK a PROČ. V rámci případové studie se zkoumá jeden či více případů. Obvykle jsou kombinací různých technik tvorby dat, jako polostrukturované rozhovory s analýzou dokumentů či s pozorováním (Novotná a kol., 2019: 274-285). Skrze tyto techniky můžeme dojít k pochopení, jaký má význam komunitní zahrada v dětském domově v Krásné Lípě.

Tato práce se zaměřuje na jedinečný případ. Příklad je sondou do dané problematiky. Novotná uvádí, že sonda je krátkodobý jednorázový výzkum na úzce vymezené téma (Novotná a kol., 2019). Využila jsem několik technik sběru dat – polostrukturovaný rozhovor, nezúčastněné pozorování, data z virtuálních zdrojů a obrazovou dokumentaci.

Polostrukturovaný rozhovor s ředitelkou dětského domova proběhl jednorázově v dubnu 2022, rozhovor byl nahráván na mobilní zařízení a trval 61 minut. Rozhovor jsem následně přepsala způsobem doslovné transkripce a data využila v praktické části.

Nezúčastněné pozorování proběhlo na akci pořádané pro veřejnost, té jsem se zúčastnila jednorázově, a to v červnu 2022. Na akci jsem strávila v celku dvě hodiny a postřehy jsem zaznamenávala. Nezúčastněné pozorování se využívá v případě, že nás nezajímá emická perspektiva, resp. subjektivní zkušenost aktérů, ale jejich chování v daném (obvykle přirozeném) prostředí (Novotná a kol., 2019: 386).

Dále jsem využila virtuální zdroje dat. Publikace *Metody výzkumu ve společenských vědách* (Novotná, H. a spol., 2019) uvádí, že to jsou veškeré zdroje dat, které se nacházejí ve virtuálním prostoru (na internetu), mají povahu psanou i nepsanou (audio/vizuální) a jsou

svou povahou výrazně proměnlivé. Vizualní zdroj dat, tedy obrazová dokumentace, doplňuje příklad dobré praxe KZ *DivyZná*.

Získávání zdrojů k případové studii probíhalo v časovém úseku od ledna 2022 do října 2022.

3.1.1 Výzkumné otázky a cíl práce

Cílem této části práce je popsat příklad dobré praxe komunitní zahrady *DivyZná* v dětském domově Krásná Lípa a zodpovědět následující otázky:

- 1) Jaké jsou motivace a přínosy komunitní zahrady *DivyZná*?
- 2) Jaký je hlavní přínos KZ *DivyZná* pro děti z dětského domova?
- 3) Jak lze v kontextu KZ rozumět ekologické teorii, konceptu přirozeného světa a participaci a empowermentu?

3.2 Dětský domov Krásná Lípa

Krásná Lípa je město s 3428 obyvateli (k roku 2020)²⁴ v okrese Děčín v Ústeckém kraji. Město leží v mělkém údolí horního toku říčky Křinice na rozhraní Českého Švýcarska a Lužických hor. Město architektonicky odkazuje na dlouholetou textilní tradici, nalezneme zde nespočet významných vil a budov, dětský domov se nachází právě v jedné z historických vil. V posledních letech je život města spojen s rozvojem cestovního ruchu v regionu Českosaského Švýcarska a město je také i sídlem Správy Národního parku České Švýcarsko. Město disponuje mateřskou školou, základní školou s 1. a 2. stupněm, školní družinou, domem s pečovatelskou službou, chráněným bydlením, mateřským centrem, kulturním domem, městskou knihovnou a další občanskou vybaveností.²⁵ V Krásné Lípě také nalezneme komunitní centrum Kostka, jenž poskytuje sociální služby, vzdělávání a zájmové aktivity. Krásná Lípa totiž spadá dle Agentury pro sociální začleňování (pod Odborem pro sociální začleňování Ministerstva pro místní rozvoj ČR) do oblasti s vyšším indexem

---

²⁴ <https://www.risy.cz/cs/vyhledavace/obce/562611-krasna-lipa>

²⁵ <https://www.krasnalipa.cz/deti%20a%20mladez.php>

sociálního vyloučení²⁶, a proto jsou aktivity, jež KC Kostka nabízí, potřebné. Komunitní plán rozvoje sociálních služeb a dalších aktivit v obci Krásná Lípa v období 2019-2022 uvádí, že hlavním cílem města je vytváření klimatu, v němž jednotlivci a rodiny dobře prosperují.²⁷ Například součástí plánu je předškolní klub Včelka pro děti vyrůstající v nepodnětném prostředí – služby péče o děti do 6 let, jež komunitní centrum zajišťuje. Obec spolupracuje s Odborem pro sociální začleňování MMR formou Vzdálené dílčí podpory.

Dětský domov Krásná Lípa je příspěvkovou organizací Ústeckého kraje a nachází se ve šluknovském výběžku s datem působení již od roku 1963. Celý název organizace zní Dětský domov a Školní jídelna Krásná Lípa. Základním posláním domova je zabezpečení péče o děti dle zákona č. 109/2002 Sb. o školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy. Děti navštěvují mateřskou školu a základní školu ve městě. Ředitelkou domova je PhDr. Mgr. Sofie Wernerová Dimitrovová. V domově se nachází 24 dětí, kooperujících ve třech rodinných skupinách. Domov se nachází v již zmíněné budově vilového typu, která leží v blízkosti centra Krásné Lípy a zároveň se za budovami rozprostírá městský park. Část parku byla právě využita k založení komunitní zahrady. Domov působí rodinným dojmem (viz. obrázek číslo 4).

Obrázek 4 DD Krásná Lípa²⁸

²⁶ https://www.socialni-zaclenovani.cz/index_socialniho_vylouzeni/

²⁷ <https://www.krasnalipa.cz/socialni-zalezitosti.php>

²⁸ Dostupné z: <https://socialnisluzby.kr-ustecky.cz/socialni-sluzby/detsky-domov-a-skolni-jidelna-krasna-lipa-smetanova-12-prispevkova-organizace-1196/>

3.3 Komunitní zahrada *DivyZná*

Myšlenka KZ *DivyZná* vznikala postupně. Hlavním výchozím bodem bylo dobré umístění domova vedle parku. Zanedbávaný kout městského pozemku vybízela k založení KZ a město, kterému pozemek patří, jej ochotně poskytl. Zahrada se nachází na parcele číslo 233/2 s rozlohou 8 100 m², viz. obrázek číslo 5.²⁹ Přibližně kolem 3000 m² je využito jako komunitní zahrada. Na záznamu ČÚZK je vidět již několik záhonů. Obrázek číslo 6. a 7. pak znázorňují zahradu před realizací a při počáteční realizaci.

Obrázek 5 KZ na parcele číslo 233/2

²⁹ Dostupné z: <https://regiony.kurzy.cz/katastr/ku/783722/mapa/>

Obrázek 6 KZ před realizací³⁰

Obrázek 7 KZ při počáteční realizaci³¹

³⁰ Dostupné z: <https://www.facebook.com/zahradadivyzna/photos/pb.100068700183713.-2207520000./112025017575991/?type=3>

³¹ Dostupné z: <https://sever.rozhlas.cz/detsky-domov-v-krasne-lipe-buduje-komunitni-zahradu-deti-z-domova-se-tam-budou-8502381>

Návrhářka a designérka zahrady Jana Holoubková Vařechová, která pomáhala se založením KZ *DivyZná* uvádí, jak vznikl název zahrady:

„Dětský domov je jako ostrov osaměle plující na mapě města. Přejeme si, aby nezůstal zapomenutý. Aby byl objeven. Leží v zeleni, a ta leží ladem. Cestičky zarostly. Je třeba zakročit proti nevšímavosti, ujmout se opuštěné půdy, osázet ji dobrými nápady a oživit prostor. Jsme realisté – bereme, co je. Naše zahradničení je divoké. ... Děláme divy z ničeho, a pak se divíme. Nevadí nám ohnutá záda, ani špína za nehty. Abychom hrábli rukama do hlíny, nepotřebujeme rukavice. Tahle zahrada je proces. Cesta je cíl. Nikdy nebude učesaná, upravená, ani hotová. Nudná a dokonalá. Všechno se tu dá zkusit, nic se nedá pokazit. Zahradničení je záminka, jak se potkat. Navázat konverzaci. Nevíte, o čem mluvit? Pro začátek se bavme třeba o ředkvičkách. Červených a veselých, až to pálí. Každý sem může přijít a být v kontaktu. Zasadit bramboru, uvidět motýla, potkat přátelství, zanechat stopu. V blátě i v srdci³².“

V těchto slovech můžeme spatřovat mnohé. Je zde řečeno, že „zahradničení je záminka“, jak se potkat. Jak bylo popsáno v teoretické části, komunitní zahrady jsou budovány a navštěvovány z velké části, protože nabízejí možnost setkávání se s dalšími lidmi. V případě dětského domova tak může hrát KZ významnou roli v rozšíření bezprostředních sociálních opor, tedy mikrosystému. Mikrosystém je bezprostřední okruh člověka; nejčastěji rodina, která však v dětském domově není klasicky zastoupena. Jak bylo popsáno v teoretické části *Pohybu zakořenění* – kontakt s druhými je nejdůležitější komponentou přirozeného světa. Více se tomuto tématu věnuje kapitola 3.4.3.

Založení zahrady předcházelo sprádaní plánů s dětmi. Děti si společně se zaměstnanci vytvořily nejdříve pocitové mapy (viz. obrázky číslo 7.). O symbolickém odstartování realizace se postarala první akce dětského domova otevřená širší komunitě, a to rozsvícením vánočního stromku na zahradě DD v roce 2020. Děti si zde na strom v podobě papírových hvězd napsaly nebo nakreslily přání, a to mít společnou zahradu. Veřejnosti byla představena pocitová mapa i projektový materiál, který vznikl na jejím základě. Důležité je tady zmínit,

---

³² Dostupné z webu DD: <http://www.ddkl.cz/category/zahrada-divyzna/>

že se již od počátku děti podílely na realizaci. Děti se podílely na vytváření loga KZ³³ a o vítězném návrhu následně hlasovaly a zapojila se i veřejnost. Vítězné logo (viz. obr. 8.) komunitní zahrady *DivyZná* bylo navrženo holčičkou Valinkou z dětského domova. Koncept zplnomocnění a participace zde byl v hojné míře uplatňován. Děti mohly ovlivnit záměr prostoru a podobu zahrady, získaly tím pocit moci nad rozhodováním o vývoji KZ. Jejich aktivní účast jim dává předpoklad k vytvoření silné emoční vazby a respekt k výsledkům práce. Ředitelka na tento fakt také reaguje v rozhovoru: „*První možnost byla přestavět současné hřiště za spoustu peněz, ve smyslu, tady dám herní prvek, tady jiný, no a jak by to vypadalo? Vypadalo by to tak, že děti by přišly k hotovému hřišti, ale nebyly by součástí toho projektu, toho tvoření...ten proces, to stavění Vám vytváří vztah...vy jste hrdá, že jste to zvládla...a to je ta ingredience, ten proces, to je to, že vytváříte a tvoříte tím vztah.*“

Tím, že se v dětském domově v Krásné Lípě rozhodli pro zapojení dětí do procesu tvoření komunitní zahrady *DivyZná*, tak dětem umožnili nejenom skutečnou participaci, ale i možnost utvořit si k danému místu vztah. V prvním pohybu Patočkova konceptu přirozeného světa, pohybu zakořenění, je uvedena důležitost kontaktu s druhými. V druhém pohybu však náleží uspokojování potřeb na člověku samotném, tedy svým zapojením do projektu, svou činností, prací, děti mají příležitost k rozvoji, práce jim pomáhá jejich život organizovat.

První zahradní slavnost se konala 12. 6. 2021, kterou předcházelo spousta práce jak dětí, tak dobrovolníků. V tomto roce následovala i podzimní slavnost. Od počátku na zahradě postupně vzniklo několik záhonů, písečná duna, kompost, oplocení, jezírko, houpačky, byly zasazeny ovocné stromy a keře, na jaře 2022 přibyly lavičky od sponzorů (viz. obr. č. 10.). V současnosti se DD snaží vybudovat altán, aby mohly děti trávit čas venku i za nepříznivého počasí. Financování zahrady probíhá vícezdrojově a sponzoři jsou uvedeni na stránkách DD³⁴.

---

³³ Další loga, které děti vytvořily jsou k nahlédnutí online na facebooku KZ *DivyZná*:

<https://www.facebook.com/media/set/?vanity=zahradadivyzna&set=a.121021960009630>

³⁴ <http://www.ddkl.cz/category/zahrada-divyzna/>

Následná obrazová dokumentace slouží k vykreslení příkladu dobré praxe. Obrázky číslo 7. a 8. znázorňují počáteční participaci dětí z DD na komunitní zahradě *DivyZná*.

Obrázek 8 Mapa vytvořená dětmi

Obrázek 9 Vítězné logo KZ

Obrázek číslo 10. znázorňuje zahradu na jaře 2022. Na obrázku je vidět dlouholetý obyvatel Krásné Lípy, který místo pravidelně navštěvuje.

Obrázek 10 Podoba zahrady na jaře 2022

Obrázek 11 Zahradní slavnost červen 2022

Obrázek č. 11 je záznam z nezúčastněného pozorování na akci pořádané pro veřejnost. Během dvouhodinového pozorování se akce zúčastnilo přibližně 90 lidí. Byl zde k dispozici koutek s občerstvením, stánek s možností vlastní výroby placek, malování na obličej. Na pódiu probíhal doprovodný program.

Budování zahrady doprovází i návrh úprav zahrady od krajinářského architekta Matěje Polánka ve spolupráci s designérkou Janou Vařechovou Holoubkovou, viz. obr. č. 12.³⁵

Obrázek 12 Návrh úprav zahrady

1 zpevnění příjezdové komunikace

2 štěpkové plochy a cesty s lemem z kulatin

3 dynamická bezpečnostní vazby nakloněného stromu

4a jezírko s vodními rostlinami a živočichy

4b přeliv z jezírka do vsakovací rýhy

5 dřevěné pódium a sedací schody

6 zpevnění travnaté plochy kačirkem

7 vydláždění prostoru ohniště kačirkem

8a nádrž na dešťovou vodu

8b podsypání klád u pískoviště štěrkem a oddělení pískoviště od kořenů ostružin

9 nášlapné plochy z žulové dlažby

10 kůlna na betonové desce z pingpongového stolu

³⁵ Předložený návrh úprav byl poskytnut ředitelkou domova při polostrukturovaném rozhovoru.

3.4 Analýza a interpretace získaných dat

Na základě získaných zdrojů, jejichž sběr probíhal devět měsíců, se lze domnívat, že motivací pro založení komunitní zahrady a přínosů KZ je více. V této části budou motivace a přínosy uvedeny a rozepsány. Ze získaných zdrojů dat jsem se také setkala s novými teoriemi, které teoretická část bohužel zcela neobsáhla. Ze zdrojů vyplynulo, že myšlenka KZ se opírá o odborné teorie, jako je vztahová terapie, tedy teorie attachmentu, jež pracuje i s konceptem zakořenění, a tedy i prvním pohybem z konceptu přirozeného světa od Jana Patočky. Dále jsem se dozvěděla o hostitelské péči, jež je v dětském domově uplatňována. Teorie attachmentu a hostitelská péče nebyly v teoretické části uvedeny, a proto budou uvedeny do vztahu s teoriemi, které byly zmíněny výše. Dále se můžeme ze získaných zdrojů domnívat, že se myšlenka KZ opírá o ekologickou teorii a o koncept zplnomocnění a participace. V teoretické části tyto teorie byly uvedené a dokreslují tak analýzu získaných dat.

Teorie attachmentu neboli teorie citového přilnutí, byla založena Johnem Bowlbym a Mary Ainsworthovou v šedesátých letech. Citovou vazbu, pouto či přilnutí (attachment) definuje Bowlby jako „trvalé emoční pouto, charakterizované potřebou vyhledávat a udržovat blízkost s určitou osobou (nejčastěji matkou), zejména v podmínkách stresu“ (Bowlby, 1969 in Kulísek, P. 2000: 406). Principy teorie attachmentu zdůrazňují vliv vytvoření bezpečného citového pouta na výchovu dítěte a na jeho ochotu výchovné intervence od svých rodičů přijímat. Výchova založená na teorii attachmentu klade důraz na bezpodmínečné přijetí dítěte (Hughes, D. A., 2017: 20). Toto bezpodmínečné přijetí se váže na pohyb zakořenění, kde má dítě nabývat pocitu bezpečí, uspokojuje své vitální potřeby, tedy i potřebu být přijímán. Hostitelská péče by pak měla dát dětem možnost tuto potřebu naplňovat. Termín hostitelská péče zákon neužívá, běžně se jím označuje pobyt dítěte z ústavu u jiných osob než rodičů, který od 1.4. 2000 umožňuje § 30 zákona č. 359/1999Sb. o sociálně-právní ochraně dětí. Hostitelská péče se však využívá, nebo je vhodná jen v některých případech. Tato forma pobytu mimo ústavní zařízení je nejvíce vhodná především pro děti, které dlouhodobě žijí v ústavní péči. Jsou to děti převážně starší, děti s různými výchovnými nebo zdravotními problémy, sourozenecké skupiny apod.

V žádném případě by tato forma neměla být nesystematickým zásahem do života dítěte a zájemci by měli být velmi dobře seznámeni s potřebami dětí a dopady hostitelské péče na psychiku a prožívání dítěte. Opakovaná a pokud možno pravidelná víkendová a prázdninová hostitelská péče je tedy vhodná pro děti spíše staršího školního věku nebo s již ukončenou povinnou školní docházkou, které nemají šanci na trvalou náhradní rodinu a prostřednictvím hostitelské péče mají možnost poznat život ve funkční rodině, navázat stabilní citové vztahy, získat víc podnětů i motivaci k pozitivnímu chování a hlavně mít "svého" člověka. Hostitelská rodina nezřídka dítěti pomáhá po dosažení zletilosti při vstupu do samostatného života. Ideální je, pokud takováto hostitelská péče postupně přeroste v péči pěstounskou (Hlásková A.)³⁶.

3.4.1 Motivace a přínosy vzniku KZ

Komunitní zahrada *DivyZná* vznikla z podnětu ředitelky domova Sofie Wernerové, která v ní spatřuje prostředek (nástroj) a prostředí, kde se mohou tvořit zdravé a inspirativní vztahy. Sofie přemýšlela nad co nejvíce smysluplně stráveným pobytem dětí v dětském domově. Uvádí, že vycházela z teorie attachmentu a že většina dětí v dětském domově zažívá poruchu attachmentu a pobyt v dětském domově by měl být brán tedy také jako terapeuticky ozdravný pobyt: „*Ve chvíli, kdy tady máte děti, o kterých víte, co je trápí a chcete ten pobyt v tom DD brát jako terapeutický léčebný ozdravný pobyt, a nikoli, že Vám jenom proplynou ty děti...ale opravdu přemýšlíte nad tím, že ten pobyt by měl být smysluplně strávený.*“ Ke vzniku KZ Sofie přímo říká: „*...a takhle vznikla ta myšlenka té KZ, že ty vztahy jsou základ, že KZ je přesahem do té hostitelské péče, že ten hostitel dá inspirativní možnost, inspirativní vztah tomu dítěti...umět tvořit zdravé vztahy, to je základ. Ta KZ je vlastně krásné prostředí pro budování inspirativních vztahů. Je to prostředek, nástroj, prostředí, kde se to může dít.*“ Z těchto zdrojů lze usuzovat, že komunitní zahrada vznikla zejména proto, že poskytuje prostor pro **navazování vztahů v různých rovinách**³⁷, je

---

³⁶ <https://www.rpp.cz/inpage/dalsi-moznosti-pece-o-ohrozene-deti/> ; <https://www.adopce.com/pestounska-pece/hostitelska-pece/>

³⁷ Tématu se věnuje dále podkapitola 3.4.2.

otevřena hostitelům i lidem v komunitě a dobrovolníkům. Skrze KZ děti mohou navazovat a zakoušet rozmanité a inspirativní vztahy.

Důležité je uvést, že ačkoliv prvotní myšlenka vychází od ředitelky, děti se na vzniku komunitní zahrady *DivyZná* podílely. Participaci a empowermentu se zvláště věnuje podkapitola 3.4.4, která odpovídá na výzkumnou otázku číslo tři.

Dalším důvodem, proč KZ vznikla při dětském domově je to, že má být symbolem otevírání se reálnému životu a možnostem. Sofie v rozhovoru uvedla, že chce **bortit mýty, které jsou vestavěny pomyslnou zdí mezi ústavními zařízeními a společností**. Komunitní zahradou se otvírá domov veřejnosti a naopak. Děti poznávají, že jsou součástí širší komunity, jejich život se neodehrává jen v prostorách domova, ale i za brankou domova. Z polostrukturovaného rozhovoru a terénních poznámek při nezúčastněném pozorování jsem zjistila, že KZ *DivyZná* navštěvují děti z mateřské školky, senioři, lidé s mentálním postižením, sousedé a dobrovolníci z různých oborů. Konkrétně pak při jednorázovém nezúčastněném pozorování na akci pořádané pro veřejnost jsem viděla, že se jí účastnilo široké spektrum lidí; různé věkové kategorie. Pravidelným návštěvníkem KZ je jeden z dlouholetých obyvatelů Krásné Lípy, který zde tráví svůj volný čas, viz. obrázek číslo 10. Ze zdrojů se tak můžeme domnívat, že zde také dochází k **inkluzi** v mnoha rovinách, jak pro děti, tak právě třeba i pro seniory, které pravidelně zahradu navštěvují.

KZ dává také další možnost smysluplného trávení volného času venku, a tedy prostého **bytí off-line**, bez počítačů a televize. Sofie uvedla: „*A samozřejmě další přesah je žít off-line. Chápu, že musíme mít telefony a že někam postupujeme, ale je využívání technologie a zneužívání technologie.*“ Přemíra tráveného času na chytrých telefonech, počítačích a u TV k zdravému vývoji dětí nevede, a tudíž i KZ je brána jako nástroj, jak si od elektronických přístrojů mohou děti odpočinout³⁸. Při nezúčastněném pozorování jsem se na tento faktor také zaměřila a poznamenala si, že jsem nevypozorovala, že by děti využívaly elektronické přístroje venku.

---

³⁸ Tato práce se nezabývala vlivem dnešních moderních technologií na vývoj dětí, ale chtěla bych zde zmínit inspirativní publikace *Hry, síť, porno* od Michaely Slussareff, 2022 a *Last Child in the Woods* od Richarda Louva, 2005, jež se tématu věnují.

Sofie dále uvedla, že KZ rovněž vznikla proto, že má sloužit jako přesah k osvětě, tedy i **vzdělávání o ekologii**. V rozhovoru zaznělo: „*chceme zapojit environmentální výchovu dětí...ekologie je strašně důležité téma. To znamená zalévat dešťovou vodou, neplytvat vodou. Žít v souladu, v symbióze. Já si myslím, že KZ má přesah k osvětě.*“ Při nezáčastném pozorování jsem zaznamenala, že je na zahradě kompost, nádoba na dešťovou vodu a několik záhonů pro pěstování ovoce a zeleniny a ovocné keře. Děti mají možnost se zde učit, proč je důležité dbát o naše životní prostředí. Skrze KZ se děti seznamují s konceptem udržitelnosti. Mají možnost zde chápat, že jsou ovlivňovány i širším prostředím (makroprostředím) a že i ony samy jsou schopné toto prostředí ovlivňovat. Mimo jiné se zde učí samotnému zahradničení, učí se poznávat rostliny a zvířata a jak o ně pečovat. Zaměstnanci domova se zde také museli seznamovat se samotným konceptem komunitní zahrady. Sofie uvedla: „*Tady je potřeba lidem vysvětlit co je KZ, protože si zaměstnanci představili zahradu jako práci a dřinu, a tak jim musíte vysvětlit, že o to nejde, že to tam může být zarostlý a že to nemusí být posekané, že jde o to, aby si to děti užily, aby si tam hrály na schovku, aby se tam houpaly v sítích*“.

Celý proces KZ je dle ředitelky terapií. Nejenom, že se přímo na ní odehrává **odborná terapie** s psycholožkou, ale právě celý proces od založení až po zalévání rostlin představuje pro děti a komunitu určitou formu terapie. Vznikly zde prvky pro **zahradní terapii** – písečná duna, jezírko, houpačky. Ředitelka zde uvádí: „*Děti se houpají v sítích, což znamená připomínání prenatalu, že je tady klid a pohoda...Budeme mít zde zahradní jezírko, v tom jezírku budou pulci a my budeme sledovat vývoj, ty jsi byl miminko, pak ti byl rok, a to všechno se dá v rámci té hry a povídání příběhů zpracovat.*“ To jsou další důvody, proč KZ vznikla.

Ze získaných zdrojů jsem však nevyzpozorovala, že by bylo určující pro KZ *DivyZná* samozásobitelství, jak bylo uvedeno v práci Barbory Matějkové. Ačkoliv jsem vyzpozorovala, že na zahradě byly záhonky zastoupeny, nenabyla jsem pocitu, že by samozásobitelství patřilo mezi hlavní přínosy.

První otázka byla, jaké jsou motivace a přínosy komunitní zahrady *DivyZná*. Ze získaných zdrojů můžeme uvést následující souhrn.

- KZ jako nástroj k utváření vztahů – vztahy mohou děti zakoušet skrze lidi/komunitu, kteří zahradu navštěvují.
- KZ jako nástroj pro inkluzi a začlenění – zahrada je otevřená veřejnosti, propaguje otevřenost dětského domova k navazování vztahů.
- KZ jako prostor být off-line – možnost smysluplně tráveného času venku.
- KZ jako přesah k osvětě a environmentální výchově – místo, kde se děje environmentální výchova, děti se učí principy udržitelnosti, učí se pěstovat rostliny.
- KZ jako prostor pro terapie – na zahradě se odehrává terapie s psychologkou.
- KZ jako prostor pro participaci a zplnomocnění – děti se od počátku podílely na vzniku zahrady a jsou aktivně participující na dalším budování.

3.4.2 Vztah – hlavní přínos KZ *DivyZná*

Budování a pěstování vztahů je základem KZ. Sofie Wernerová uvedla, že hlavním přínosem komunitní zahrady *DivyZná* pro děti jsou vztahy, lidi, kteří zahradu navštěvují. I heslem zahrady je pěstovat dobré vztahy. Sofie uvádí, že právě lidi (hostitelé, dobrovolnické rodiny s dětmi) dávají možnost zakoušet inspirativní vztahy. Děti mají možnost skrze zahradu navazovat další nové vztahy, které mohou uspokojovat jejich potřebu být akceptováni, přijímáni. Komunitní zahradou se propaguje hostitelská péče, skrze zahradu se lidé dozvídají, co je hostitelská péče, tím se dětem nabízí možnost dalších vztahů. Současní hostitelé zde mají možnost s dětmi trávit čas. Opět zde můžeme citovat slova ředitelky: „...*umět tvořit zdravé vztahy je základ.*“ Při nezúčastněném pozorování na slavnosti jsem pozorovala, že děti aktivně komunikovaly a zapojily se do her s dalšími účastníky. V některých situacích však nebylo možné poznat, kdo jsou děti z dětského domova a kdo jsou děti, které zahradu přišly navštívit. Výjimkou byly děti, které organizovaly dílničky a malování na obličej.

Druhá otázka se ptala po hlavním přínosu KZ *DivyZná* pro děti. Z rozhovoru vyplynulo, že by to měla být možnost navazovat zdravé a inspirativní vztahy. Jelikož jsem pracovala s omezeným zdrojem dat, jde jen o předpoklad. Avšak sama otázka by si zasloužila zodpovědět z různých úhlů pohledu, a to například, jak tuto otázku vnímají samy děti.

3.4.3 Implikace konceptu přirozeného světa na příkladu KZ *DivyZná*

Ze zjištěných zdrojů se lze domnívat, že i komunitní zahrada *DivyZná*, může poskytnout konkrétním dětem pocit „zakořenění“. Metaforou tím, že skutečně zasadí strom, který zapustí kořeny. Pocitově pak tím, že zde mají možnost nalézat vztahy plné uznání a přijímání. Sofie Wernerová v rozhovoru také uvedla, že téma zakořenění je léčivým prvkem: „...*vlastně to vytržení z té rodiny je symbolické vykořenění, a tady zasazeným stromem či bylinkou, či čímkoliv o co se starám, tou kytičkou, co zalévám, to je přesně o tom, že jsem tady zakořenil.*“ Tyto myšlenky lze vztáhnout k uvedeným teoriím v teoretické části práce. Hostitel předává dětem zkušenost, že je někdo přijímá. Tedy zakouší první pohyb Patočkova konceptu přirozeného světa – pohyb zakořenění. Zároveň budováním zahrady děti zakouší pohyb sebedroždění, budují si vztah k práci a k místu, kde žijí i k sobě samotným, mají příležitost se rozvíjet. V KZ mohou také děti zakoušet vztah ke světu. Tím, že se zde seznamují s environmentální výchovou, a tudíž péčí o přírodu a svět jako celek. Mají možnost vidět samy sebe jako součást celku. Lze se domnívat že, KZ nabízí možnost vztahů k lidem, k sobě i ke světu.

V této části by bylo dobré porovnat i předešlý příklad zahradního projektu v San Franciské věznici.

Implikace konceptu přirozeného světa na příkladu komunitní zahrady ve věznici

Celkové pohyby existence souvisejí s tím, že lidský život je pohybem, je cestou. Což je důležité si při sociální práci uvědomit. Pokud vezme v potaz zahradní projekt v San

Franciscské věznici, i tam spatřujeme nejdříve akceptování vězně (první pohyb – být přijímán, duševně i prakticky, být přijímán i jako součást projektu – potřeba někam patřit zde může být naplněna), práce na zahradě a staráním se o ní, napomáhá vězňův život organizovat a dávat mu smysl, zde se setkává s věcmi a lidmi, je to příležitost k rozvoji (pohyb sebeproloužení) a nakonec vlastního sebepochopení, kdy se vězeň setkává s vlastní podstatou a možnostmi, otvírá se pravdě. Nevidí se již jen jako „zločinec“, ale jako někdo, kdo se vztahuje ke světu, i tím, že jídlo, které vypěstoval, daruje potřebným, světu.

3.4.4 Implikace konceptu participace a empowermentu na příkladu KZ *DivyZná*

Základem k vzniku KZ byla participace dětí. Komunitní zahradou dětem byla dána možnost rozhodovat o podobě prostoru a podílet se na organizaci KZ u domova, jinak řečeno, je zde uplatňován koncept participace. V části 3.3 je popsáno a obrazově dokumentováno, že se děti podílely na vzniku KZ. Vytvořily mapu zahrady a logo. Účastnily se a stále se účastní na pracích na zahradě. S dopomocí vedení domova děti organizují zahradní slavnosti. Před slavnostmi se děti sešly, aby prodiskutovaly kroky vedoucí k úspěšnému zrealizování. Na slavnosti starší děti organizovaly dílničky. Úroveň participace dětí, jak jí uvádí Hartl v tabulce, by odpovídala bodům reprezentace a partnerství³⁹. Dětskému domovu a dětem vznik komunitní zahrady, na které participují, přispívá k vědomí, že není jen pouhým příjemcem služeb, ale že je naopak schopným vytvářet změny ve svém prostředí a tím je vést k zplnomocnění (empowermentu). KZ je dobrým příkladem, jak mohou být děti, těmi, kdo ovlivňují své prostředí a kultivují ho. Domnívám se, že KZ mohou představovat prostor pro participaci a zplnomocnění, a proto by mohly být využívány i v oblastech sociální práce či školství.

---

³⁹ Viz. stránka číslo 28.

3.4.5 Implikace ekologické teorie na příkladu KZ

Dále z hlediska ekologického modelu dětského vývoje může KZ ovlivňovat další systémy. Vznikem komunitní zahrady *DivyZná* se dětem rozšířil okruh mikrosystému. Děti mají v KZ možnost zakoušet rozmanité aktivity a vztahy. Děti jsou ovlivňovány děním na zahradě (práce, akce pro veřejnost, dobrovolníci), ale zároveň jsou i oni, kteří ovlivňují své okolí. S jejich participací dokázaly proměnit kus nevyužitě půdy a zlepšit tak své okolí. Vytvořily prostor, kam chodí lidé relaxovat či pomáhat. Na úrovni exosystému pak může KZ *DivyZná* svou činností drobně přispět k dalšímu využívání komunitních zahrad v oblastech ústavní výchovy. KZ propaguje samotný dětský domov v Krásné Lípě, a tak i nadace, které se mohou na fungování zahrady či domova podílet. Například skrze propagaci KZ se propaguje i problematika dětských domovů. Je řečeno „*aby byl objeven*“. Činností komunitní zahrady se dětský domov dostal do povědomí širšího okolí, veřejnosti a masmédií. KZ tak aktivně vstupuje do exosystému a ovlivňuje ho. Dále bylo uvedeno, že zahrada je proces. Proces se děje v průběhu času, což odkazuje na chronosystém, jež probíhá přes všechny systémy. Jsou to změny všech systémů a člověka v průběhu času. Změny, jež se udály na KZ *DivyZná* lze také pozorovat na obrázcích, jež jsou zdrojem pro uvedenou analýzu.

3.4.6 Shrnutí

Cílem této praktické sondy, jak může fungovat komunitní zahrada u dětského domova, bylo zjistit motivace a přínosy a vysledovat, nakolik by bylo možné aplikovat vybrané teorie na uvedený případ. Je dobré zmínit, že se jedná o drobnou studii, která není reprezentativní a nelze z ní vyvozovat dostačující závěry. Příklad dobré praxe KZ *DivyZná* je malý střípek k popisu a porozumění fenoménu komunitních zahrad, v tomto případě u dětského domova, což je prozatím ojedinělý případ. Během získávání zdrojů dat jsem se seznámila s dalšími teoriemi a termíny, a to teorií attachmentu a hostitelskou péčí. Zpětně reflektuji, že jsem tyto teorie mohla obsáhnout v první části práce. Nicméně na vytyčené otázky bylo možné ze získaných zdrojů, kterých bylo omezené množství, nalézt odpovědi.

Lze říct, že motivací k založení KZ *DivyZná* u DD Krásná Lípa je mnoho. Motivace navazují na benefity, které zahrada přináší. Konkrétně u této zahrady nenalezneme hlavní motivací samozásobitelství, jak bychom mohli pozorovat na KZ zakládáných ve velkých městech. Nicméně KZ ve velkých městech uvádějí, že vztyčným bodem k jejich zakládání je mimo samozásobitelství komunita. Je tedy pochopitelné, že jestliže mají KZ schopnost sbližovat a propojovat lidi, tak mohou být KZ dobře využity i dětmi z dětského domova. Prvotní myšlenka k založení KZ *DivyZná* vzešla od ředitelky domova, která v ní spatřuje prostředek, nástroj, prostředí, kde se mohou tvořit zdravé a inspirativní vztahy. Vychází předně z teorie attachmentu, což nebylo reflektováno v teoretické části, ale i tak nalezneme shodné body v prvním pohybu Patočkova konceptu, pohybu zakořenění. V tomto pohybu hraje nejdůležitější roli kontakt s druhými a uspokojování základní potřeby být přijímán. Teorie attachmentu pak klade důraz na bezpodmínečné přijetí dítěte. Ze získaných zdrojů dat se můžeme domnívat, že hlavní přínos pro děti jsou vztahy, které zahrada nabízí. Dále bylo možné vysledovat, že KZ přispěla k participaci dětí. Děti byly od počátku KZ zapojeny do její tvorby. S pomocí vedení domova a dobrovolníků přeměnily děti kus neupravené půdy v zahradu, na které mohou s ostatními pěstovat, relaxovat, hrát si nebo pořádat slavnosti. Z hlediska ekologické teorie rozšířily děti svůj okruh mikrosystému o KZ. Aktivitu, jež jsou spjaty s KZ je ovlivňují, a naopak i oni ovlivňují své prostředí. Komunitní zahrada *DivyZná* je proces, prochází změnami v průběhu času, vyvíjí se, podobně jako děti z dětského domova.

ZÁVĚR

Bakalářská práce představila komunitní zahrady jako koncept, který se dá uplatnit i v oblasti sociální práce. Vybrané teorie sociální práce uvedené v druhé kapitole korelují s konceptem komunitních zahrad a předkládají teoretická východiska k praktické části. Praktická část si kladla za cíl popsat komunitní zahradu *DivyZná* v dětském domově v Krásné Lípě a zjistit motivace k jejímu vzniku. Otázkou bylo, jaký je hlavní přínos KZ a jak lze v kontextu KZ rozumět ekologické teorii, konceptu přirozeného světa a participaci a empowermentu. Ze získaných zdrojů dat, jejichž sběr probíhal omezenou dobu, jsem se setkala i s koncepty, které teoretická část neobsáhla. Při dalším výzkumu by bylo zajímavé se zaměřit na více rozhovorů od více aktérů (děti, návštěvníků, dobrovolníků) a dlouhodoběji sledovat vývoj KZ v čase. Cílem práce bylo poukázat, jak komunitní zahrada může napomoci k přirozenému navazování vztahů, inkluzi, vzdělávání a zplnomocnění a participaci. Konkrétně pak poukázat na příklad dobré praxe KZ *DivyZná* v dětském domově v Krásné Lípě.

V komunitních zahradách nadále vidím i velký potenciál pro děti ve školských zařízeních. Myslím, že komunitní zahrady nabízejí právě možnost pro environmentální výchovu, ale právě i pro výchovu k „občanství“ skrze participaci na utváření komunitní zahrady neboli kultivaci prostředí, ve kterém děti žijí. Dětem a mladým lidem má být dána možnost se podílet a účastnit se na tvorbě prostředí, skrze dialog a diskusi. Zakoušení inspirativních a rovnoprávných vztahů je další přidanou hodnotou, které komunitní zahrady nabízejí. Domnívám se, že komunitní zahrady představují přínos pro celou společnost. V úvodu bylo zmíněno, že všichni lidé žijí v jedné jediné zahradě. Existuje jakýsi žert, jak jde churavá Zeměkoule k doktoru a ten jí po prohlédnutí stetoskopem říká, „Obávám se, že máte lidi.“ Avšak, mám za to, že kde je humor, tam je i naděje. Komunitní zahrady mohou představovat malý krok, ale jejich dopad je široký, a to na samotného člověka, komunitu, instituce, společnost a přírodu, tedy celý svět.

ZDROJE

ADAMČÍKOVÁ, J., EISNER, P. & KAUCKÝ, P. (2005). *Empowerment – Možnosti zapojování a posilování lidí, uživatelů služeb agentur PZ a jiných organizací*. Praha:

Rytmus. [cit. 2022-05-05] Dostupné z:

<http://www.rytmus.org/equal/kolo1/odkaz/empowerment.htm>

BASSETT, J. T., *Reaping on the margins, A century of Community Gardening in America. Landscape*, Volume 25, Number 2, 1981.

BAŠTECKÁ, B., *Odolnost*. V CÍLEK, Václav, ed. *Tři svíce za budoucnost: návody a nápady jak přežít konec světa*. Praha: Novela bohémica, 2012. ISBN 978-80-87683-02-6.

BLATNÝ, Marek, ed. *Psychologie celoživotního vývoje*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3462-3.

BROOK, Isis. Chapter 1, *The Virtues of gardening*. In O'Brien, Dan. *Gardening Philosophy for Everyone: Cultivating Wisdom*. Wiley Blackwell, 2010

ECO, Umberto. *How to Write a Thesis*, MIT Press, 2015. *ProQuest Ebook Central*, <https://ebookcentral.proquest.com/lib/natlebooks/detail.action?docID=3339948>

FABIÁN, Petr. *Možná to jde i jinak: teorie a metody v sociální práci*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2021. ISBN 978-80-7560-368-5.

GRILLO, Christine. Growing Plants, Growing People, *The Center for A Livable Future Polly Walker Ecology Fund*. Johns Hopkins University [online]. Baltimore, 2018 [cit. 2022-03-16] Dostupné z: <https://clf.jhsph.edu/about-us/events/polly-walker-ecology-fund/cathrine-sneed-hope-here>

HUGHES, Daniel A. *Budování citového pouta: jak probouzet lásku v hluboce traumatizovaných dětech*. Přeložil Eva LEE. V Praze: Institut fyziologické socializace, 2017. ISBN 978-80-270-2838-2.

KULÍSEK, Petr. *Problémy teorie raného citového přilnutí*. Československá psychologie, 44/5, 2000, str. 405–423

LOUV, Richard. *Last Child in the Woods : Saving Our Children from Nature-Deficit Disorder*. London, Atlantic Books, 2013.

MACEK, Petr. *Adolescence*. Vyd. 2., upr. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-747-7.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují*. Vyd. 7. Praha: Portál, 2015, 108 s. ISBN 978-80-262-0853-2.

MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0211-0.

MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0.

MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-502-8.

NOSÁL, Igor a Irena ČECHOVÁ. *Participace a nové přístupy k práci s ohroženými dětmi a rodinami: studie inspirované zkušenostmi ze Švýcarska: sub-projekt PF 134 Inovace služeb a metod práce s ohroženými dětmi a rodinami: nové přístupy a příklady dobré praxe ze Švýcarska*. Brno: Česko-britská, 2014. ISBN 978-80-905598-1-3.

NETTLE, Claire. *Community Gardening As Social Action*, Taylor & Francis Group, 2014. *ProQuest Ebook Central*, <https://ebookcentral.proquest.com/lib/natl-ebooks/detail.action?docID=1589603>.

O'Brien, Dan. *Gardening Philosophy for Everyone: Cultivating Wisdom*. Wiley Blackwell, 2010.

PATOČKA, J. Co je existence? In: *Fenomenologické spisy II*. Praha: Oikoymenh, 2009.

RALSTON, S. J. (2012) *Educating future generations of community gardeners: A Deweyan challenge*. *Critical Education*, 3(3)

PAZLAROVÁ, H. *Teorie a přístupy v sociální práci 7*. IS Jabok, studijní materiály. [online] 2017, [cit. 2022-05-05]. Dostupné z: <https://is.jabok.cz/el/jabok/leto2017/S305/um/>

PEVEC, Illéne. *Growing a Life: Teen Gardeners Harvest Food, Health, and Joy*, New Village Press, 2016. *ProQuest Ebook Central*, <https://ebookcentral.proquest.com/lib/natl-ebooks/detail.action?docID=5295561>.

POKORNÁ, Radka, Lucie MATOUŠKOVÁ LANKAŠOVÁ, Soňa VALČÍKOVÁ a Anita BLAHUŠOVÁ. *Pěstujeme ve městě: zelené balkony, sousedské záhonky a komunitní zahrady*. Praha: Smart Press, 2019. ISBN 978-80-88244-01-1.

PUDUP, Mary, Beth. *It takes a garden: Cultivating citizen-subjects in organized garden projects*. *Geoforum*, Volume 39, Issue 3, 2008.

RASPER, Martin. *Urban gardening: zahrady ve městě: o touze po návratu k přírodě prorůstající asfaltem i betonem*. V Praze: Dauphin, 2014. ISBN 978-80-7272-562-5.

ŠŤASTNÁ, Jaroslava. *Koncept zplnomocnění a participace v sociální práci*. Sociální práce. O čem se mluví, online články. [online] 2019, 5 [cit. 2022-05-05]. Dostupné z:

<https://socialniprace.cz/online-clanky/koncept-zplnomocneni-a-participace-v-socialni-praci/>

INTERNETOVÉ ZDROJE

Zahrada velvyslanectví.

<http://www.aic.cz/zahradka/projekt-zahrady-velvyslanectvi/>

<http://www.aic.cz/zahradka/2012/05/vznikaji-prvni-ceske-komunitni-zahrady/>

Seznam obrázků

Obrázek 1 Komunitní zahrada Prazelenina – str. 16

Obrázek 10 Komunitní zahrada Vidimova – str. 17

Obrázek 3 Ekologický model dětského vývoje (Pazlarová, 2021) – str. 24

Obrázek 4 DD Krásná Lípa – str. 38

Obrázek 5 KZ na parcele číslo 233/2 – str. 39

Obrázek 6 KZ před realizací – str. 40

Obrázek 7 KZ při počáteční realizaci- str. 40

Obrázek 8 Mapa vytvořená dětmi – str. 43

Obrázek 9 Vítězné logo KZ – str. 43

Obrázek 10 Podoba zahrady na jaře 2022 – str. 44

Obrázek 11 Zahradní slavnost červen 2022 – str. 44

Obrázek 12 Návrh úprav zahrady – str. 45